

Onofander ad Q. Veranium de optimo Imperatore eiusq; officio, p
 Nicolaum Sagundinū e græco in latinum traductus.

Quitandi aut uenandi: piscandi deniq; uel agros colendi
 disciplinā & leges: ad illos edi oportere existimo: Qui
 huiusmodi reꝝ studio uehementer oblectari solēt. Im
 patorii uero muneris cōtēplādi rōnem. Q. Verāni: ro
 manis potissimū arbitror cōuenire: iis p̄serti q̄ auctori
 tate senatoria p̄stant. Iudicio p̄terea diui Cæsaris Augu
 sti: ob huius mūeris egregiā disciplinā & singularē plurimāꝝ: maximāꝝq;
 reꝝ peritiā: maiōꝝ quoq; suōꝝ dignitatē & nomē: cōsularibus atq; impe
 ratoriis honoribus insigniti sunt. iis itaq; id opis in primis cēseo dedicādū:
 nō tāq̄ impandi & copias ductitādū ignaris. Quin eo maxie ad scribēdum
 adductus sum. Quod pleriq; ruditate q̄dam atq; inscitia reꝝ alioꝝ facta
 haud recte p̄santes eadē ipsi uitupare iprobareq; audatius p̄gūt. Qui ue
 ro bene sunt instituti rerūꝝ sciētia p̄diti: q̄ alii pulchre honesteq; gesserūt
 p̄be cognoscētes: Laude ipsi cōmenda: iōeq; p̄sequūtur. Quo fit ut q̄q̄ ea
 quæ cōscribere institui: plerisq; uideri posse itelligo. lam multo ante exco
 gitata esse & penitus cognita: nō tamē ob id ip̄m deterear. quominus isti
 tutū ad finē p̄sequar. Quinimo alacrior ire p̄gā: ut q̄ nō mō p̄cepta ipato
 ria tradere: uerūtā impandi rōnē tenere uideri possim. felix p̄terea iure
 sim: si ea quæ romāi uirtute ac idustria duce fortiter atq; p̄clare gessissent
 idoneus ip̄se existimer: q̄ orōne cōplectar. Quā d̄ re si laborē hūc meū hu
 iusmodi uiris p̄bari sensero minie dein dicere dubitari. Illustriū imp̄toꝝ
 cōsilia his almā pacis tēporibus hoc ope cōrieri. Vnde & si nil aliud: illud
 uel p̄cipue aiaduerti atq; dignosci poterit. Quā obrē aliis male pugnare:
 atq; i calamitates icidere sæpe acciderit: alii optime re gesta egregiā famā
 atq; ingentē gloriā adepti sint. patebit p̄spicue deniq; eximia illa uirtus ro
 mana. quādo nullus unq̄ rex. nulla ciuitas: nulla p̄terea gens nō mō maio
 rē ip̄erii āplitudinē obtinere: sed ne parē qdē atq; æquā attigerit querit. Ve
 tot iā circūactis t̄pibus tātā impij molem p̄petuo quodā tenore cōstātissi
 me imotā ac solidā seruasse uideant. nec mihi rōnē ulla possim p̄suadere
 fortuna id euenisse & casu: ut supatis Italix finibus ad ultimas orbis oras
 nomē & impiū potuerit p̄pagari. prudētia potius cōsilio arteq; militari: &
 reꝝ p̄clare gestāꝝ splēdore & gloria p̄pitiā eteni ceptisq; n̄is fauētē adi
 pisci fortunā: optādū utiq; ē non iō tamē existimādū ea rebus p̄esse oibus
 atq; penitus domiari. ut eni inepti atq; p̄agē cōsiderati sūt q̄ singulas cala
 mitates uni fortunā attribuūt nō & impatoꝝ isup desidia & errori. Ita q̄
 res recte & ordie gestas fortunā uiri ac ui nō & impatoꝝ uirtuti atq; soler
 tia imp̄tite uidēt. Iniq; n. atq; iniurii pariter ē: uel eū q̄ répu. male gessisset

ab oī prlus culpa eximere: eāq; ad fortunā oīo reicere uel eū q fortiter na
uiterq; uictor atq; uoti cōpos euafiffet. Vsq; adeo debitis fraudare laudi-
bus: ut palmā rei bene pbeq; gestæ fortunæ dūtaxat acceptū oportere re-
ferri cēseat. Cæterq; cū oēs pene mortales natura ppēiores sint. his potiffi
mū fidē h̄re: q ea uel mēorēt: uel lris mādent: quoq; ipsi piti sint: et siq; ar-
dua & difficilia factu uideāt referre narrātibus at re quāpiā in q semeripos
nō exercuerūt: tætsi nec difficilis nec incredibilis ē: Vix tamē adduci possūt
ut ei fidē habeāt. Idcirco necesse eē opinor tātū pfari hæc oīa q de impato
re militaribusq; cōsiliis hoc libro sum cōplexurus. Iā rex idubitatis picu-
lis eē pbata his maxie auctoribus: q romāi noīs parētes atq; p̄cipes exti-
tere. Quoz; egregia uirtus sine cōtrouersia apud oēs mortales ad hæc diē
cōsensu oīum primas optiet. Nihil igif raptim nihil temere ex tpe ue cō-
fictū: nihil prlus ibelle: libellus is cōtinebit. Sed ea q rex uarietate certiffi-
mis documētis Rōani nauiter gesserūt ac ediderūt. Qui nō mō qd aduer-
sū hostes faciēdū eēt pbe sciure. Verū etiā neqd sibi cōtra inferrī possēt:
prudēter p̄spexere: nec iuenies usq; ubi non certo æquoz; iure certādi usi
fuerit. his itaq; sōtib; egdē cūcta collegi q̄q; nō sum nescius plerosq; op-
turos q̄cūq; de hac re ab se dici possēt: sua magis uideri q̄ accepta ab aliis
Quippe q maiorē se laudē crederēt adepturos si ab se excogitata uiderent
atq; deprōpta: q̄ si hæc ad alios auctores referri oportere nō sua eē plāe fa-
terēt. E qdē nihilominus me ob id ipsū cōmēdationē cōsecutuz; existio.
Nā quēadmodū si qs p̄fectus militiā res ltrēne ibidē ac fortiter ab aliis
gestas: lris & mēoriā tradidisset: nō p̄pterea laud priuaret: qd nō q ip̄e uiri
b; & igēio aut iuēisset aut patrasset. Sed q̄ alii fecisset posteritati cōmēdas-
set: Ita me puto nō p̄de pag; cōmēdatōis & laudis flatur; q; nō a me hæc
iūeta eē igēue fateor. qn potis h̄ ip̄o p̄stā h̄ud iūria uideri oīb; possū q
& laudē sine iuidiā & fidē sine obrectatiōe atq; calūniā merito flaturū sū.

Impatorē itaq; deligi oportere inq; nō generis & maioz; nec fortu-
naz; & opū hita rōne. Quoz; altēz; i sacerdotibus d̄ligēdis altēz;
i magis ludoz; creādis obseruari solet. Sed q̄raf eiūsmōi q̄ tēp-
rās sit cōtinēs sobrius frugi ac tenuis uictus. Laboz; patiēs: acer i genio: nō
auarus: nō iuēis: nō senex. si cōrigat quoq; q̄ liberos habeat: q̄ ad dicēdū
idoneus sit existiatōe deniq; p̄ditus. Tēperās: ne uoluptatibus delinitus
atq; distractus curā maxiaz; reg; destituat. Cōtinētē at eē oportet eū q
sūmæ tātæ admistratōis p̄est: Impotētis. n. aī ipeto: si facultatē fortē q̄ colli-
buerit p̄petrādi nactus sit. Vsq; adeo cupiditate p̄ceps plabif: ut cohiberi
facile neqat. Sobriū ēt uolo: ut rebus maxis Inuigilare cōmode possit. sæ-
pe. n. noctu p̄ getē ai: Impatoris cōsilia cogitatiōe discussa cōsumatiuz; cō-
firmari possūt. Victu frugi & tenuē: q̄a delitiāz; plenus uiuēdi cultus &
exq̄sita ciboz; cura fatigat: & mergit aīum: ut p̄ Impatorē delitias necessa-
ria ipa gerēdaz; reg; incassū terant. Paciētia uero laboz; ad impatorē co

De optimo Imperatore

iprimis attinet; q̄ eū iter militares labores ultimū eē oportet q̄ defatiget atq; lassescat. Acer esse debet ingenio q̄ celerē; & ut inq̄t Homerus uolucrē eū eē oportet quo cogitatioē currat p̄nix p̄ oīa atq; futura cōiurāt aīo lōgeq; p̄spiciat. ubi. n. nō expectatū neq; p̄uisi accidūt casus. cogit impator raptim inire cōsilia; & salutem regē temere sorti cōmittere.

Nō sit auarus & lucri cupidus. hoc. n. in primis eū p̄stare oportet. q̄ nāq; argēti ac auri munerū ue nimio nō teneat amor; is magnifice rebus oībus administrādis p̄sudet. pleriq; n. & si fortitudine q̄dā & robore aduersus arma atq; copias hostiū p̄stare possūt; t̄rriti; auro tamē illecti mollescūt; q̄ id efficax telū ē; & ad captādā extorquēdā ue uictoriā ue hē mēter accōmodatū. Nec iuuenē nec senē dixi oportere eē ipatorē. Quod alter incredulus nimis ē; ibecillus alter; ad rē admistrādā idoneus neuter. Quā obrē iuuenis repudiādus uidet; ne forte icōsiderate nimia audacia peccet. Contra senex nō admittēdus ne p̄ naturali ifirmitate deficiat. p̄ide optiā ē medio cris cōditio. uires. n. uigorq; ei adest; q̄ nōdū ē senectā cōfectus. prudentia uero ī eo inest; q̄ nō admodū iuuenis ē. Neq; sicubi robur & uires corpis sine prudētia aī; rursus ingenū siue uiribus icolumitateq; corpis hac ī re q̄s p̄bet; nihil certo officiat. nā ut corpus cui desit prudētia p̄ge cōsilio ualet; ita aīus destitutus tanq̄ mīstris uiribus corpis; nullā rē efficere cōmode & utiliter absolue f̄ p̄t. Atq; utrobiq; p̄batus ē. is futurus ē usui rebus oībus. ei. n. ut quō oēs diligāt. p̄ferti libero & suo pte ipulso aī impātī ipigre obediūt; dicēti credūt; obeūti quis picula certatī opitulant. Patrē habētem liberos duxius admittēdū nō tamē cū q̄ liberis qdē carcat. alioqn aut fortis p̄busq; sit repudiādū. filii. n. si adhuc tenella aetate sūt aīum parētes; de uictū penitus optinef; & tāq̄ obsides dati p̄riā mirabilē excitare possūt parētis ī p̄riam fidē atq; bēiuolētiā. atq; aīum eius aduersus hostes q̄si admotis calcantibus sustitare; atq; icēdere. sin aetate iā adulta grādusculi natu īf armis tum cōsilio sīde opa laboz. Impitq; societate. arcana rei fideli misterio igētē reipu. possūt utilitatē afferre. Ad dicēdū aprū atq; idōeū. q̄a hīc maximā f̄bus militiā gerēdis putamus usu uēturā utilitatē. siue. n. ad pugnā istrudēdā sit acies. ofone cōmoda. Impator militē cohortādo; facile cuiq; p̄suadebit picula q̄q; cōtēner; Claris faciōribz īseruī; nec poterit tuba īsonās auribz; tā aīos ad arma cape s̄cda erigēf; atq; ad pugnā strēnue ī eūdā īpellere; q̄ apposita & p̄ tpe accōmodata. ipatoris ofo suscitare; & studio gloriā atq; uirtutis amor icēde f̄ ad magna faciōra ualet. siue calāitate ulla accepta aīos aegros solari opus sit; ofone medellā afferret; ut multomagis ad usū exercitū lēiēdis acerbitatibz casuū apposita. ipatoris ofo. q̄ medi cogē industria; q̄ ut saucios curēt castra sequūt. possit iur d̄sdrari. hī. n. uulnēra tātū curāda suscipiūt; ille nō aegros ac lāguidos aīos ofois cōmoditate solat. & lēticia afficit. bene ualētibz p̄f ea aīos cōfirmat. & excitatos diligēf p̄leq; q̄to itaq; difficilis ī morbi curāf q̄ latēt; q̄ tractari; & cōpici possūt tāto laboriosus ē mōerētes aīos ofoe sanāf; q̄ p̄picuā corpis ifirmitatē

curare quæ admodum itaque nunquam ulla ciuitas exercitum expediret: forasque mitte-
ret sine duce: sine certo ipso: ita nec impator est deligendus ifans: & cui vis
atque facultas dicendi præsto non sit. Postremo existimatione præditum diximus
Impatorem deligi oportere: quod uulgus ægerime ferre solet: si gloriæ ignobi-
libusque subiciat. nec est quod nisi iuuitus eum ducere sequi patiat: quem se deteriore intel-
ligat. Porro clarus is sit præstantisque opinionem omnium habeat: necesse est: quod eius
modi uirtute & animo ac moribus sit: qualem esse debere supra rettulimus.

Uerum ut neminem pro opes tantum deligendum existimatis: ita & inopem nequam repudi-
andum modo uir fortis & alioquin bonus sit: non enim siue copiosus quis siue iops sit
uel probatus uel improbatus mihi uir pro fortunam imo quis pro optatus probita-
te. Eni uero si quis opulentus & diues uirtute prætereā & probitate præditus sit: eo
ab generoso differet iope: quo astat a argento celata atque auro exornata: ab ea
quæ ex ferro atque ære conflata ornatu relicto caret. Vtraque enim militem teget ac æque
defendet potest, fulgore tantum atque supinducta foris specie alci alci præstant uidebitur.

Cauendum item est rei nummarie studiosus quis deligat: qui questui
continue inhians penitus nummis addictus sit: tætes si ditissimus atque locupletissimus
omnium uideat. Ut istitores nundiatores: negociatores: numularii atque cæte-
ri id genus necesse non est huiusmodi homines sordidos atque pusilli animi esse: ut quod lu-
cello magnopere seruiaat: atque æri ac questui penitus se se dedant: proinde
nullius honestæ rei: nullius clari facinoris unquam studio possint allici.

Maiorem autem æstimationem splendorem uel: si forte adfuerit: amplectendum eodem modo puto
sin absit: haud magnope expectandum: nec propterea dignum aliquem esse habendum:
cui ipsi deferat. quæ admodum non enim iumenta de se non foris consideranda uolu-
mus: ita ingenuitate arbitror hominum metiri debere. Ineptum præsertim profusque
absurdum negocium: quod quæsiue si sint: quibus reuerentiam tutelam conseruandam: com-
muni sumus: non querere cuiusmodi maiores eorum fuerint: quod uel ab illis gestum fue-
rit respicere proinde ac si illi nos tueri saluosque facere possent: quod iam diu ab oculo
absit. Prætereā iniquum illud omnino atque nullum sibi consistaneum est: militari lege
hos qui fortiter ipsi fecerint premiis honoribusque donados decerneret: non quia cla-
ris partibus orti sint: Impatorem uero eum deligendum esse: quod fortibus ac ho-
nestis maioribus duntaxat præcreatus sit: non eum qui suapte fretus uirtute enite-
at: tætes si generis ac partem splendore caret: quo ad uirtutem accedere: fortuna-
tior utique huiusmodi fore Impatorem existimo: uerum absente uirtute ingenuitate
utile profus & irritum. Quinimo sperare quis haud iniuria potest: fore ut hi qui ma-
ioribus claris atque illustribus nequeunt admodum gloriari: meliores euadant
Impatores. Qui non partem splendori inixi illoque se putant gloria honestari: sicut
bi ab officio aberrauerint: opinionem atque nomen maiorum sibi asserere confidunt:
quo sit ut præterquam segnius res administrandas uideant capessere. Quibus uero
nulla est partem reposita gloria: & ad quos nullus a maioribus deducit splen-
dor. dum suapte opera atque industria lumine rege a se gestarum maiorum obscuritati
oppoerit cupiunt: re uerius curant promprius deique & alacris quis picula subit

Ad Quintum Veranium

cōtendūt. Et quēadmodū ii qbus nō tā locuples & aplū optigit p̄mōiū: accuratius rē fāiliarē tuēf: q̄ opulētiores ditioresq; sē. sūmo. n. studio sū- maq; ope p̄gūt rē auget dōestica cumulatiorēq; ac lautiorē reddēf sibi. Iri dē ii quibus non licet uti parentū fama & tanq̄ hereditaria gloria: peculia- rem sibi existimationem undiq; comparare conquirunt.

Optādus ē itaq; nobis ipator fortis: genere clarus. fortūatus locuples: nō tamē iprobādus ipudiādus ue iops mō uirtute polleat: q̄uis p̄tibus haud illustribus natus: is postea q̄ delectus istitutusq; sit: esto facilis comis. tran- gillus se adire uolētibus pateat. nō tamē tātope se mitē faciliēq; passim cun- ctis exhibeat: ut contemptui sit. nec tam acerbum & duxē ut odium con- citet. ne aut nimia indulgentia facilitateq; dissolutio exercitum reddant: aut austeritate seueritateq; alienariorem atq; infestiorē efficiat.

Deligat at ipē atq; cōstituat. decuriōes: cēturiōes: reliquosq; copiaz p̄se- ctos ex ordie: ut res postularit: & opus sibi fore existimarit. quos ex eis sūat atq; coaptet: quoz uirtus p̄spicua sit: q̄ncq; corpe æq; ac aīo ualeāt: & uolū- tate fideles ī p̄riam sint. In quo delectū habēdo: nihil p̄hibet quominus & genere nobiles & fortūis locupletes sumāt. nō. n. unus aliq; & itē alter dū taxat deligēdus ē: ut ī paucis & his bēe hōesteq; moratis secernendi facul- tas p̄stet. Quādo p̄serti dcuriōū: cēturiōū: ceterozq; dēiq; p̄fectoz nūero apte atq; utiliter digerēdo: locupletioribus & nobilitate p̄stātoribus plā- rūq; maxie opus ē: tū. n. nobilitatē p̄ferri e republica ē: cū factū opus ē. & celeritas ī recōficiēda exigīt: pecūiaz itē cōmoditas maxie d̄sideri uf: cū elargiri q̄p̄iā & militibus gratiose ipēdēf necesse ē. P̄icipiū. n. & ducū in milites pecūiaz erogatio: tā & si pua sit mō bēigne liberalīr op̄tūeq; fiat: in gētē pōt captare bēiuolētiā multitudis: & fides certissima militū inde facile cōpata: securitatē rebus & firmitudinē uēdicat. sperat. n. q̄sq; se maiora cū secutus si certauerit fortiter: ubi tenuiore ī re. largitatē ipatoris ex aīo be- nigne prouenire intelligit.

Optet p̄terea ipator sibi collegas & socios: qbus cū oibus de rebus deli- beret: q̄ cōsilioz effecti p̄ticipes: loco sniam dicāt. Quos uel āte deputet q̄ moueat: ut obeūdi mūeris grā ipatorē ipm & castra sequāt: uel postq̄ p̄se- ctus ē: ex nobilioribus grauioribusq; eos ī dies cōuocet & accersat. q̄ secū de rebus oibus ī cōe deliberēt. q̄. n. p̄ se q̄sq; iuenerit: secū solus meditatiōe discutere pōt. nō cōtinuo eadē p̄bare atq; sanare debet. cogitatiōes. n. atq; cōsilia n̄ra ut qbus natura afficimur nisi fidele foris p̄ cōsultationem sit ad- hibitū cōsiliū fallere nos facile possūt. & erroz plēa sapenūero cōpiri uf cōtra q̄ aliēo iudicio atq; snia cōprobāt: securitatē cōpāt aīo: & firmitatē ī rebus tuēf. Enī uero nec tātope sibi qs diffidere debet: ut ācipiti sit sp & i- firma snia: nec usq; adeo arrogare ut arbitref nihil suis cōsiliis melius alii possit excogitāf. necesse. n. erit ut q̄ altoz addictus ē cōsiliis sibi oīo diffi- dēdo: multa cōmutat unde detrimēta rebus & icōmoda afferant: Quēad

modū q̄q; uel sp̄ uel s̄ape cū peccare oportet; q̄ nullus dicto parēdo: oīa si
 bi soli attribuit. Initia ip̄a belloꝝ t̄panter cōstituēda; & tāq; reꝝ sūdamēta
 prudēter iaciēda existio. Vnde cūctis pene p̄spicue pateat: bellū q̄dēcūq; iu
 re eē susceptū, hīc deos p̄pitios fautoresq; for̄ sperādū ē: milites p̄teꝝ ala
 cric res aīatioreꝝq; adiuſſa capeſſēda; atq; exequēda quo uolueris ire p̄gēt:
 q̄ppe q̄ sibi facile q̄ant suadere: se nō ultro cuipiā cupideq; illaturos iūriā
 sed laceſſitos ac puocatos arma sūpſiſſe: q̄ de ē totis uiribus fortiq; aīo rei
 gerēdæ se exhibebūt, cōtra q̄ se iūria bellū suscepſiſſe forte renf: deos sibi
 iratos atq; aduersarios fore suspicabūt. **Qua** sola op̄ione ēt si nihil aduer
 si foris cōtigat: reformidabūt: atq; horrescēt. **Qua**obrē decet ipatorē d̄ his
 q̄ uel ip̄e regrat: uel regrētibus aliis assētiri nolit. **O**rone prius & legatōi
 bus agere: ut īde puocatus uideat ad arma confrigere: uel iusta petēdo: uel
 iniq; recusādo, testes deniq; deos atq; hoīes nō p̄ cōtēptū & temere: p̄inde
 atq; sibi eūire nō possit q̄ bellū gerētibus s̄ape accidere solēt. neq; q̄a oīo
 p̄tinacia aī mala & cladē mortalibus ferre capiat: bellū eē ab se susceptū,
 nec. n. domibus moenibusq; solū ualida sūdamēta sūt iaciēda: ne īfimis im
 becilliq; iactis p̄icipiis: q̄cqd̄ īde ædifices: facile corruat: Sed multo accu
 ratius belloꝝ quoq; initia solide firmiterq; sūt cōstruēda: deinceps copīæ
 educēdæ exercitusq; mouēdus. **I**nfirmi. n. reꝝ p̄icipia īgētē additā molā
 sustinere neq; būt: sed facile oppressa oībus fortūis euerſa. p̄tinus corruēt: at
 q; sūdītus cadēt. **Q**uare solertē imitari oportet gubernatorē q̄ priusq; por
 tu egressus ī altū soluat: oībus rebus īstruit nauē: atq; quoad eius fieri pōt
 arnat & ornat: mari deīde ac uētis se se cōmittit, turpe. n. atq; piculolum
 oīo sit: bellū motus p̄ te tulisse. Ita ut terra mariq; ducant copīæ: mox dere
 p̄te ī apparatū subsistere & ī medio reꝝ cursu ī ip̄o quoq; cōatu uersis ut
 aiunt p̄ris turpiter retrocedere: uel sumam rerum oīum temerē ī discrimē
 adducere nec solū ob temeritatē derisui eris oībus: ueꝝ ēt ībecillitatis op̄i
 niōe cōtēptus cui uis iūriæ īferēdæ opportuno uideberis accedet ad hęc
 p̄teꝝ: q̄ hostes ēt nihil aduersi passi odio te accerrie p̄sequēt: q̄ eos malis
 afficere: uolueris q̄dē: sed ībecillitate īprudetiāq; nequeris. **E**ducāt autē
 copīæ expurgatā prius oī uel publica labe atq; macula: uel priuata cuiusq;
 admissiōe, ac nota absterſis, eiūsmodi expiatiōes iis placatiōibus sacrīq; fie
 ri & curari debēt uti p̄ religionē ius sacꝝ dictauerit uel ut uates ipsi p̄scri
 pserit. **D**ucat deinceps exercitus īstructus ex ordie ēt si cū hostibus nōdū
 eēt cōgrediēdū. **E**t si p̄ regiōes lōge multoꝝ dieꝝ ītere eundū gūis p̄ agrū
 pacatū. **M**ilites. n. hoc pacto ordinē seruare assuescēt & loco q̄q; maxime
 māere: & duces p̄fecto q̄q; seq̄ discēt. **Q**uod multo accuratius obseruandū
 erit si p̄ agꝝ hostilē mouere necesse sit: ne p̄ repētios īpetus puo monētō
 r̄pis miles passim tumultuari cogat: & surſū atq; deorsū discurret aliq; in
 alios deuehāt deīq; multifariā circūuenti nihil ope p̄tiū edere possit. **Q**uā
 obrē īstructa acie q̄cūq; mouēdū ē: ut ad iter faciēdū habilem expedituq;

De optimo Imperatore.

militē reddas: & ad repugnādū si opus sit parū & facilē: edoctū obseruare signa & iussa capessere atq; loco & ordie p sua uirili rē gerere. Agmen uero p loca eiufmōi si liceat ē ducēdū: ita cohibēdū & obducēdū ī breue: ut p āgustia & sui dilatādi facultatē ad nimiā ptēdi lōgitudinē neutiq; cōpel-
lat. Quā pgressus spē hosti facultas p̄stari uir ad cōmodū suū ī aduersarios icurrēdi eosq; p occasionē lādēdi. Quippe qbus iā cōmoditatē sui tuendi ereptā aiaduerrat. siue. n. latior acie aduersi obuiq; irruāt: qd̄ eueire solet ābitis cornibus: facile pturbēt ac uertat̄. necesse ē siue trāsuerso ī medium agmē irrūpāt: turbato iā ordie facultatē illico cōposite cōsertiq; p̄gredien-
di: auferāt tuis copiis q si iphalāgē sese cōtraheāt & ad repugnādū cōuertei cōstituerit: pag; p̄ficiet̄: tāq; eiufmōi phalāge usi q crassitudie nulla freta: ī firma pēito ī becillaq; sit dem. ¶ ī hostis nouissimū agmē post terga adoria tur eodē urgebit icōmō: ut nō mō facultatē repugnādi adimere: ueq; et p-
spiciuā cladē atq; p̄niciē afferre posse uideat̄. si. n. retro cōuersus pugnare audeas: eadē opprimeris difficultate q hos q ī frōte locati sūt urgeri posse ostēdimus: ut pote q cito ābiri cōphēdiq; possis iniquo rex; statu id eueire p̄terea solet ut laborātibus opē ferre nō facile q̄as. nā siue prios ad subuēi endū postreis accersas siue cōtra nouissios ad opē ferēdā his q ī frōte loca-
ti sūt reuoces: sero id & icōmode curari posse uir: quādo p lōga iterualla & spatia utriusq; excurrēdū ē: Quas obres cōtractiores sp̄ qdratoq; agmine mouere satius atq; tutius & tractatu facilius ē q̄ ptēsioe atq; ob lōgo p̄ser-
tī cū exercitui porrectiore mouēti agmie s̄ape cōtingere soleat. ut ex uis q-
busdā icertis ac dubiis: formidies atq; pauores suboriāt̄. euenit. n. nō nūq; ex editioribus & mōrāis locis: ad plāities & loca nuda atq; cōspicua descen-
dētibus: ut cōspectis pōe lōgo iteruallo nouissimis eiufsdē agmis irruptio-
nē p̄ insidias hostiū eē rati ad pugnā derepēte raptiq; cōuersi: p̄xie ad cōserē-
dū manū cum suis tāq; cum hostibus uenerint. Cōmeatū uero īpedimē-
ta reliquumque apparatus becilli īstrumenti: in medio copiarum loca-
ri oportere existimo: preter quā si loca quæ post nos relinquuntur ita pa-
cata sint: ut tuto impedimenta huiusmodi pone conuehi ducie possint:
alioquin nouissime partes exercitus: subsidiario ac strenuo milite muniā-
tur haud secus atque partes agminis primas munire debes multa eni pos-
se improuiso acci-ere

Præmitti quoq; debēt aliquot equites qui diligenter scrutēt atq; explo-
rent quacunq; transeundum est: præsertim si per saltus & loca siluosa: aut
occlusa collibus per quæ solitudinem rasta iter fuerit faciendum plerūq;
enim huiusmodi oportunitatem hostis nactus: locatis insidiis: aduersarios
parum sibi cauentes. Inter transeundum ex occulto adortus fortunis om-
nibus facile euertere potuit. quas insidias si imperator noster per explora-
tores præsciuerit: aut magno negōcio hostium præuersis consiliis ma-
gnā sibi opinionem prudentiæ ac rei suæ salutem poterit uendicare uerū

capēstrē nudūq; ac pīde cōspicuū locū: nullis pmissis exploratoribus ipso
prospectu aiaduere potes: nam & inter diu excitatus atq; sublatus pul-
uis: motum hostium indicare potest. & noctu ignibus flammisque hostilia
castra propter esse significatur.

Mouendū autē est iter diu: quādo ad iter nō ad praeliū copiae sūt educen-
dā: nisi forte qppia urgeat quāobrem ut hostē puenias tibi uideat esse acce-
lerandū: hac. n. rōne: et noctu mouere potes: mō id tuto fieri posse itelligas

Sane ubi eo uentū est: ut mox necesse sit cū hoste cōgredi: atq; pugna &
praelio disceptare: sensim nō citatim ducant copiae neq; magnū iter confi-
cere cogant: saepenumero. n. robor atq; uigorem corporis: labor ante cer-
tamen susceptus abire assumpsisse uisus est.

Porro si p agge sotalē moturus sis: edicas oportet militibus neqd oīo at-
tingāt & uastēt. Quin oībus penitus tēpent: atq; abstineāt. Miles. n. armis
fretus & qcqd hūerit faciēdi licētiā nactus: nulli rī per scit. Quādo pserti
ipe oblectamētōq; cōspectus: rege ipitos atq; inconsideratos: ad cupiditatē
picipites agere facile solet: atq; dulcedie rapiēdi ad qd uis illicere facius hic
ni pspicias. pua data occasiōe sociogē offensi ai: festiores tibi reddēt hosti-
lē aut agge diripi uastari incēdi execariue palā pmi tras: frugū. n. atq; alimē
toq; iopia & numariae rei difficultate: bella extenuari solēt atq; extigui. cō-
tra copia opibusq; nutriri ac sustētari. Vegz priusq; agge hostilē uastari per-
mittat: hostibus nisi cesserit tibi id te factuzē p nūcies & mineris. Ingruetis
enī calamitatis discrimē atq; expectat cladis tior: mortales saepe aliqd con-
cedere cogit: qd antehac ut facerēt nequaq; potuissent adduci. ubi uero ca-
lamitatem acceperint: tanq; quos maiore damno afficere nequeas: cetera
contemunt & parui faciunt.

Sin uero tibi diutius i agro hostili castrametādū eē itelliges ea tantū di-
ripi uastariq; pmittere: q tibi nō admodū usui futura cōspexeris q at cōmō
tuo seruari posse uidebis: militi ab his abstinerere palā ipabis:

Copis tuis cōpletis expeditisq;: nec i tuo neq; i sotali agro ē diu moran-
dū: ne cōsumptiōe olium rege: tuis magis q hostibus iter trimēto eē uideri
possis. Quin q maturime copias i agge ducas hostilē. unde si uber ac felix
sit: q uelis ad cōmodū affari cape possis. Sin minus. amicogē tamē rebus be-
nigne cōsulere uideberis. Vegz ex agro hostili si secūdus & ferax sit: multa
profecto commoda atq; ingens utilitas percipi potest.

Curādū deniq; tibi diligētissime ē: ut terra mariq; in exercitū cōmeatus
facile tutoq; cōportēt. ac. n. rōne undiq; negociatores excitabū: q ad usū ex-
ercitus pertinent impigre ad castra conuehere.

Quādo uero p loca āgusta futurus ē tibi trāsitus: seu si p mōtana & asp̄ta
tibi agmē mouēdū erit: tū saluti rege ipris itererit: pmittere aliquot q celsio-
ra loca: q rupes & claustra atq; trāsitus ipos occupēt: ne puenies hostis his
potias: ac i de haud difficulter tibi p̄hibeat trāsitū qd contra moliri debes

De optimo Imperatore

si per huiusmodi locorū difficultates atq; angustias: hostem p̄senferis a-
uersū te transiturū. non. n. solū tibi cauendum est: neqd detrimenti accipi-
as: ueq; etiā moliendū eadem ī hostem reto. q̄re consilia: ut. n. si quādo ad
uersus hostem moturus: maturare rem debes ut illū p̄uenias: & īcautū op-
primas: ita etiam diligentissime p̄uidere debes: aditum omnem ei adime-
re: si in te uenturum perceperis.

Positis autē in terra hostili castris: fossa cōfestim ualloq; opus est tā& si eo
dem in loco tibi diu morādū nō constitueris munitior. n. & proide tutior
eris ad repētinos hostiū īperus & clādestinas neq; expectatas irruptiones
deligas quoq; milites q̄bus id negocii detur: ut per stationes atq; excubias
castris presidio sint: etiam si hostem procul inde abesse acceperis.

Vege si hostibus nihil urgētibus diuturnior tamen tibi ut ibidē fore ca-
strametato: siue populādi agri hostilis cā siue opportunitatis cōmodius ob-
seruāda: occasio n̄q; hostē offēdēdi captāde grā tamē ea tibi delige loca ī
q̄bus castra teneas: q̄ neq; limosa nec alioqn in salubria sint eiufmōi. n. lo-
corū natura & situs: ex halatione corruptiore ac fetoris emissionē uarios
morbos īgenerare pestēq; ī nocere solet. Qua pleriq; affecti male uexāt mul-
ti p̄terea pereūt ut hic nō mō ī dies peuntiū strage copīa minuāt uerū ēt
suplritū ībecillitate atq; mcestitia: mirum ī modū infirmēt: & lāguefiāt.

Proide salubre atq; utile est castra nō diu in eodē tenere loco p̄ter quā si
hyemādi cā rigoris & duriciei cæli uitādā: ibidē manere necesse sit: tū ue-
ro apprie curandū est ut constructis ex ordine tabernaculis atq; tētoris si-
xis: locū ciuitatū instar icolere uideri possis secus. n. ipse uentris egestio
neq; īisdē in locis p̄ diu fiunt corruptiores emittūt uapores: quoq; conta-
gio finitimus aer ac circumfusum cælum inficitur: & ad insalubrem qua-
litate facile immutatur: cuius assiduo usu & necessaria cōsuetudine: ua-
rios & periculosos morbos imbibimus.

Sed in hibernaculis ipsis exercēdi sūt milites uariisq; periculis ad pugnā
apti reddēdi: ne locus usq; ocio & inertia de. cēssatione. n. & ignauia sit ut
corpa mollitia & torpore afficiāt. ai uero segnicie ībelles penitus ac meti-
culosī reddant. Voluntatū. n. illecebris & delitiarū quotidiana cōsuetudie
uel audacissimoz correpti ai eneruant. Quāobre nō p̄cul a laboribus & ī-
dustria abeundū est uiris si quos. n. ex longo ocio ad labores capeffendos
coegeris: hii nec alacres exeunt & egressū mius p̄seuerāt: ut q̄ diuturna de-
sidia fracti labores horrescūt: & q̄d uis negociū ne tētātū q̄dē ac tutū defu-
giūt demū sicubi rē experiri uolueris: mox illi abeūt: & nulla spe freti: labo-
riosa p̄ferre nec uolūt nec ualent: p̄inde prudentis impatoris est ea q̄ sibi
usui futura intelligit quiete astruere: atq; cōmode p̄parare: cū nulla dimi-
candi aduersū hostē urget necessitas: nullū īminere uideēt periculū nullū
extare impedimentū: quominus exercendis corporibus ea mi itibus suis

imperet: quibus in p̄sentia aduersus hostē nullus sit usus. Præterea quicquid negocii citra piculū militi demādat: tanq̄ qd cū idoneū ad uerā certādi rōnem instruat atq; edoceat: satis p̄ se ferre uideri potest remissionis & laxamenti: uel his qui aliqua de fatigatione affecti sint.

Exerceat autē miles ī hūc modū. deligant nō nulli & eorū cuiq; apta ad rē dent arma. assuecātq; aīati seruaī ordinē: & nusq; desereī locū distāt. p̄terea cōuitu mutuo: crebra appellatiōe: fāliari cōsuetudie iuicē iungi ac de uiciri: ut qs quo loco ordie cōstitutus sit: q; q; tenere & cognoscere possit. & impatis sine mora acceptis pere. edoceat p̄terea miles ex ip̄ato agmē tū produrere tū cōtrahere & seu dextrorsū seu sinistrorsū iuere. Item aciei traditiōes & motus ip̄turbate facere distat ex ordie. Et tū laxandi tū arandi modū: exitus deniq; & recessus uicissim: atq; reliqs ordinū distributiones p̄titiōesq; p̄ decurias: rōnem quoq; agmīs uel icrassitudinē cogēdi uel in obliqū p̄ducendi: atq; utrinq; anticipi & bipartita pugna certandi quādo p̄ferti nouissimus & subsidiarius miles: hostibus ambire eū: & undiq; complecti conantibus conuersus repugnat.

Postremo admonere oportet militē: ut signa quæ interpugnandum imperatoris iussu darentur attente excipiat: & ubi receptui canitur: se se ordine colligat: & sensim de pugna referat.

Quod. n. his q; musicis dare opā incipiūt solet accidere: p̄rio ubi opus est impositiōe digitōrū: & uel ī foraminibus tibiag; uel īteriectiōibus īterualisq; fidiū: alios alibi tū ponunt: tū tollunt: haud ex arte neq; p̄ dimēsas ad harmoniā ītercapedines: ad hec uix extēdūt & tarde mouēt. Qui uero usu iā hęc eadē & exercitatiōe. arte & rōne adhibita callēt: sine ullo negocio: siue statū ī tibiis reprimere uel laxare sit opus: siue chordas discurrere digitis & apte tractare spiritū: ad cōmodū moderāt & manū iā edoctā cōposite atq; celeriter mouēt. idē his usu euenit. qui rei militaris rudes imperitiq; sūt. turbulēter primo: & difficulter p̄ multos errores & longa temporis interualla īstrui. & in ordies redigi posse uideēt. ueq; ut primū edocti assuetiq; facti sūt. Vltro ut ita dicā ac spōte sua: loco atq; ordini atq; rei gerēdæ se applicant. Pulchram ni mirum & ex omni parte compositam speciem quisq; maxime pro uirili sua expletes.

Hoc pacto īstructus & ornatus exercitus: diuidat: deinde ad pugnā citra ferrū coeat: distributis leuibus pilis hastisq; fragilibus. & si forte arua p̄pe sint iactu glebag; res gerat ēt loriceis ex coriis taurinis siq; hēri possunt miles utat. sin uero colles ac tumuli & aliogn accliuia loca extāt: certi ad id d̄putati milites ip̄atoris iussu id genus telis p̄ singulos distributis: hęc loca cursu occupēt: alii quoq; cōstituant qbus id demādet negocii: ut eodem armog; genere. illos de editioribus locis deturbat cōtrēdāt & ip̄i succedāt. demū re cōfecta: eos ip̄ator collaudet q uel p̄tes sibi traditas ad extremum

De optimo Imperatore.

tutati sūt nusq̄ loco sūmoti: uel loco de pulsīs superioribus: ipsi successerūt, hoc certādi genere: hac dimicādi rōne: hac deniq; supandi æmulatione & studio icolumitas exercitui compaf: & corpa militū curāf & cōualefcūt: ut qbusuis esculentis qscq; libēter uelcet: & quēcūq; potū suauiter sumat: nihil p̄terea delicatius & lautius: nihil exq̄stius sibi uenādo. fames. n. q̄ la boꝝ p̄fūctiōe hoī exurgere solet: & sitis quæ defudantibus orif: s̄atis pro pulpamēto atq; dulcecula potiōe haberi p̄t. hīc militū corpa solidiora atq; agilia reddūf. Quādo hi q̄ sudore frigore æstu sub diuo exercitati sūt: quosuis labores, ut prompto animo alacresq; subeū: ita & fortiter ferūt.

Equa rōne istituendus ē eques. decernāf spectāte ipatore cursus certati: infecutiōes: fugæ cōgressiōes: iaculatiōesq; p̄ loca p̄serti cā: eltria: seu sub ipas radices mōtiū: quoad eqs possit p̄ aspa & salebras uadere nō. n. cogi debet ut aut ad nimis ardua & accliuia: aut p̄ defelus & pniora loca excurrat

Populationibus uero r̄panter utendū est: nec militi p̄mittendū ad rapias & p̄dam temere ferri: & p̄ agꝝ hostilē sillocuples copiosusq; sit euagari nimis. hinc. n. plerūq; maxia calamitates uisæ sūt accidisse: quādo hostis manu cōposita dulcedine prædæ dispalatos milites: aut præda ipa onustos. p̄ occasione ad ortus: facile potuit fundere fugareq; & oppriere: ut q̄ nec armis adcomodū uti: nec laborantibus inuicē opē ferri possint. Quare si qui in iussu imperatoris ad populationem profusus se uerterint: acri poena aficiantur: & nobilitignominia notentur.

Cum uero ad prædam populabūdū militē emittere cōstitueris: ad leues atq; inermes: Bellaces & strēnuos tū equites tū pedites adiciendos deligas est necesse: qui in rapinis & præda neutiq; occupent. quin instructa contine acie: populatoribus præsidio sint: eisq; reditum tutū atq; facile parēt.

Et si quādo exploratores cōphendāf: nō eadē i oēs snia uti debes. sin tuas copias atq; appatū oēm inferiorē hostilibus copiis eē itellexeris. raptim tū eos extigui iubebis. sin copiis appatu armis instructorē exercitū hēas: robustiorē deiq; militē obsequētiorēq; atq; copiæ ducibus pitioribus & illustrioribus uti possis: tū uniuerso exercitu tuo ad ostētationē usq; ornato: exploratores adduci iubeas: qbus diligēter spectādi oia ptās def: demū impune abire eos p̄mittas. renūciata. n. rege tuæ p̄stātia & copiæ robur & amplitudo. facile hostibus terrorem incutiet: quēadmodum difficultas rerum atq; iopia cognita aduersariorum aīos erigit. & sp̄ suggerere solet.

Per uigilias at custodes cōplures sūt decernēdi: quoꝝ alii uigilēt. alii per statiōes noturno spatio distributo: Vicissim iterea sōnū capiant: & q̄eti se dedāt. nō. n. cogēdus ē miles ultra q̄ ferre possit. uigilia agē: tā & si noctes in sōnes se se diucturnū polliceat. p̄t. n. sōni suauitas ēt iui. ū militē occupare: mēbris ultro cedentibus: & nā ipa cōsentiente: agat ergo qscq; uigiliam rectus: tanque quoniam sessiones atq; accubationes sensim solent dissoluere uires: & ianguefacere corpus: unde somnus facile prouocetur.

cōtra crurū erectio & a'ioꝝ mēbroꝝ intensio in sōniā īferit aius & imittit
 Qui uero hmōi uigilādi munerī deputati sunt p castris & paulo lōgiu-
 scule accedat atq; excitēt ignes ut emius eos cōspicere possint q forte qua
 ignis lucet incendet, a qbus ipsi conspici neutiq; poterūt: ut pote ī tenebris
 constituti & luce opposita quo pacto hostes incauti in manus uigilū inci-
 dere possint

Si quādo noctu castra mouendū clā hostibus duxeris: uel loca qdā occu-
 paturus uel occupata iā atius defensus: uel deniq; necessitate plii ineuādi
 euitaturus: magnos priō accēdi ignes iubeas: deide moue cōspectis. n. igni-
 bus loco p̄stare te hostes opinati qescēt cōtra si extinctis ignibus: p tene-
 bras abitus ip̄e parerur: suspicati te fugā moliri: transitus pr̄eripere prope-
 rabunt: insidiisq; dispositis per occasiōē acriter te ab euntē insectabūtur.

Veꝝ si cōtingat: ut impatorē hostilis exercitus cōuenire necesse sit & de
 re quāpiā ut plerūq; sit secū sit conferendū acceptis tecū ex optimatibus
 qui ætate floreat p̄ceritate robore: forma excellāt armoz; fulgore atq; or-
 natu p̄stent decore secum congregiare, sit. n. plerumq; ut ex ea parte quā
 quis conspexerit de reliquo iudicet magis quoq; quisq; induci potest atq;
 moueri his quæ uiderit: quam his quæ fama & auditu accepit.

Trāsfuge uero si q forte ex hostibus ad tua castra migrassent: q uel t̄pus
 uel apparū uel cōsiliū aliquod nunciaturi uenissēt: uel se duces offerāt futu-
 ros p̄ter quo ī hostes īcautos irruptio fieri queat: ita custodianē ut intelli-
 gant sibi nō esse libez; quocunq; uelint ire. Quin eis palam fiat: si eis cōsi-
 lus incolumi exercitu uictoria potiaris muneribus p̄ meritis ubertim af-
 fectos: benigneq; habitos: posse quo uelit libere ire sin eos uenisse cōpertū
 fuerit ex composito arte fallendi salutem exercitus prodituros: in ip̄o rege
 discrimie p̄culdubio perituros fidei. n. trāsfuge nō secus ē cōmittēdū: nisi
 cū itelligit sui nō eē se dominū: Sed te quē suis cōsiliis fretū mouere uidet.

Castra ipsa hostium diligenter conspicienda sunt solerti imperatori si-
 tusq; eorum non imperire considerandus: nam si quando in planitie posi-
 ta sunt intra orbem: non p̄pter ea extimare debes paucos ibidem cōtineri
 quia scilicet contractiore ambitu ualli occlusi sunt circularis. n. figurā ip̄-
 so cōtuitu minor uideri solet q̄ animo percipi posset solidi p̄pportione di-
 mensio latitudo quoq; quæ in orbē est circūscripta capatior ipsa re est: q̄
 quis conspectu conuicere queat. Contra si ualli latera extenduntur ob lō-
 giora atque alicubi aut obtorta aut in plures deflexa angulos artantur: nō
 iccirco magnam iis multitudinem comprehendi debes arbitrari eiusmodi.
 n. castramentatio speciem quidem magnitudinis pr̄ se fert: Sed non ta-
 men plures inclusos tenet q̄ intra orbem contineri possent. ualla denique
 in mōtibus seu collibus ducta: nisi oīo cōserta atq; cōpacta sint āpliora ui-
 deri possūt: q̄ si īplātie posita eēt, pauciores uero cōtinēt q̄ qs posset ex ip̄

De optimo Imperatore

fo tātū cōspectu existiare. multa nāq; ītermittūf uacua atq; nuda: ut loca q̄ ptes habeant lacunofas & cauas uel falebrofas & asperas: ide oq; defertas & quæ habitari a quocq; minime possint. necessario uero euenit: ut pro hominibus castra struant: & uallom ad huiusmodi lōgitudinē p̄tendat: Quā obrem ubi castra hostiū breui cōspexeris circūclufa uallo: habita rōne loci figuræq; ne cōtēnas. sin lōgius p̄tracta: ne expaueas. Quādo his cognitis cōsiliis militaribus frerus opportunitatē quādoq; oblatam nactus: p̄clage aliquod facinus patrare & edere possis.

Vege quādo tibi castra p̄nda sunt: artes copias tuas oportet & in breues cōprimas. hostibus uero ad pugnā reprocātibus: caue educas: Quī cōtractius cōglobatū militem cōtinebis: quo uideri possis præ timore id facere: plerūq; enim imperitus regē hostis: nō militari prudentia rem meretur. Sed simplici castroz cōspectu demū ratus aduersarios paucos: & exteritos: pugnam penitus detrectare cōtemnere incipit: negligētiusq; uersari: tamē incaute passimq; de castris & munitiōibus suis p̄greditur: perinde atq; nullus sibi obuiam sit iturus. in castra ergo hostem aggressus audacter obfiderere possit pergit: nec aī aduertit quot inde effundi explicariq; possint copiarū. qua cōfidentia sublata tanq̄ nihil aduersi sibi accidere possit: Inerior & futuri improuidus p̄fus efficitur. Quāqdem occasionem situ prudenter arripere induxeris aīum instructas copias derepente: clamore sublato p̄ postica perq; castroz tuozq; uarios exitus: explicabis: & multifariam in hostem cursu infestus irrues: & rem fortissime geres. Sane q̄ his cōsiliis atq; artibus ductitare copias scies: facile quoq; itelliges: an hostis aduersus te huiusmodi q̄ppiam moliat: neq; modo qd ipi tibi agendū in hostem sit tenere debes. Sed p̄spicere quoq; neq; tibi aduersi eueniat. q̄bus enim rationibus hostem decipere potes: iisdem tibi p̄spicies ne decipiare quando documēto tibi esse pōt fallendi alios rō: ut explorare facile possis an aliqd alii mali in te machinentur.

Et si quādo noctu uel interdiu moturus sis: siue ad opprimēdum aliqd oppidum: aut arcem: aut castellū. siue ad occupandū transitū: uel deniq; quod ius aliud clam hostibus maturādū nemini arcanū aperias. neq; quo sis ducturus copias quidue omnino facturus enūcies. nisi forte arbitrare nōnullis exoptimatibus rem secreto credi utiliter oportere. porro ubi euentū erit. Vnde iam facto maturime opus esse itelliges: qd cuiq; agendum sit p̄ occasionē edices atq; terrā edes. nulla quoq; ītermissione ītericta: copiarū duces militēq; plane admouebis: & quo res spectet edocebis: deinceps negotiū impigre capeffes: stulti. n. cōsiderariq; est: temere in uulgus consiliū p̄mere: & multitudini arcanū intēpestiue cōmittere. improbi. n. & q̄ de republica male sentiunt: eiusmodi obseruant. occasiones: q̄s nacti in hostes cōfestim trāsfugiūt. cum initiū allaturi: unde sibi honores

& p̄mia consequi poterētur. nec fuit unq̄ ullus exercitus de quo pleriq̄ ob causas: tū liberi: tū serui in hostes haud cōmigrēt: ubi presertim arcanū aliquod atq; seriū tractari sentiūt uel cōferendi manū & proeliandi tēpus aduentare animaduertunt.

Educere uero copias: seu ad pugnam capeſſendam instruere neutiq; debet: in prius sacra de more feceris. Quadere aruspices atq; uates habere te oportet qui sequant̄ exercitum: q̄q̄ optandū erit. si ipse tu contēplandi exta: sacraq; rite faciendi rōnē teneas ut tu te tibi rebusq; tuis bene opportuno neq; consulere possis. Quādo ad eam rem p̄discendā facile institui potes.

Vegeti si pulchre litaris: & sacra uotis succedere tuis aduuerteris cōuocatis optimatibus sacra ipsa ostendes: rem deinceps bono animo capeſſere p̄ges. copiarū. n. duces qd̄ sacra portendāt reliquos cōmonefacient: eisq; spē & aiū erigent. quando deoz̄ imortalium monitu ductūq; se ad pugnā uenire intelligent. qua opinioe miles penitus animatus: alacer ad quauis pericula obeunda p̄ficiscetur quippe qui se se uictoriam adeptūq; speret: & signa quæq; ostenta. nocēs ac omnia diligēter obseruet: Quo fit ut pulchra hæc publicoz̄ sacroz̄ litatio etiam eos q̄ priuatim p̄ religionem merere uidentur: ob sinistra deuouendaq; omnia: mixta in modum solari possit: ac spem meliorē animis eoz̄ igenerare. Atq; si forte hostiis cessis minime litares: nec sacra p̄cedere uiderētur: manēdum ibidem erit: nec quoq; mouendū: etiam si q̄ppiam uehementius uideatur urgere: quid. n. possit eo accidere peius qd̄ sacris & sorte ostendi uideat: nēpe si id qd̄ futuz̄ est: feliciter euenit̄ possit pulcherrime utiq; litasses. quadere pluribus hostiis cæsis eodē die imolare atq; sacra facta facere te oportet: paruū. n. momentum temporis plurimū ualet: & tum p̄desse: tū obesse facile potest: siue p̄occupes occasionē regē odoneā: siue oīno p̄tereas.

Equidem mihi uideor cælestiū sydeꝝ motus: ortus item & obitus: figurarum. deniq; inclinatioes. triāguloꝝ. quadranguloꝝq; & dimēſionū. Aruspicinam p̄ hostias atq; exta: opposita quadā sp̄tie: cōtemplandiq; ratione: designare & indicare: Quare parua q̄dam hoz̄ momēta: differentia potestates atq; diuinādi modi. eodem die uel potius eadē hora: ut regnis potirētur nōnulli. uel ut uicti captiq; in uincula iniicerētur. sæpe uel ut effecerūt. Cum itaq; nōnunq̄ euenit: ut quibusdam sacra facientibus: quod ad pugnā q̄dem ineundam: res belle p̄cedat. Sed per ipsam pugnam clades quādoq; & interitus p̄signatur. iccirco neceſſe mihi fuit uisum non nihil hac de re dicere.

Quia scimus multas orbis & uarias esse regiones: uarios locoz̄ situs & multiplices tractuū figuras & formas: hoc fit ut dubium & incertum plerūq; sit equibus quisq; in locis maxime proeliatur & pugnam capeſſere debeat. pleriq; enim regionis & agri sui notitiam tenent: alieni sunt ignari &

De optimo Imperatore

rudes; Vnde euenit ut iam unius diei itinere remotos hostes: & de industria scilicet exterritos & aduersarioꝝ aduentum præstolari non audentes abcessum fallentes: Imperator ignarus reꝝ ut fugientes insequatur: atq; ppenſus urgeat. At ubi ad difficiles transitus & occlusa montibus loca: sequendi impetu: & hostis opprimendi inani spe: se adductum uidet: sero quidem at tandem intelligit: ab hostibus se undiq; circūſeſsum: & uelut in cauea quadam inelusum, occupatis celsioribus iam locis & claustris ac faucibus qua exitus aliquis effugiumq; daretur præclusis, tum circūſpectans ex omni parte circūſuſum inſultantemq; hostem, uniuerso exercitui in interitum sese & perniciem p̄ceps egit: loci ipsius natura repugnādi facultate priuatus: & deditioem dedecus deuitās fame perire duxit prius atq; antiquius, uel ad deditioem compulsus potestatem aduersariis, quicquid de se collibuerit statuendi præstitit: Quamobrem eiusmodi hostium abcessus: ut simulacra fugæ suspecti habendi sunt: nec cupide persequendi: locorum magis habenda ratio & natura eorum diligenter cōspienda.

In educendis itaq; copiis illud est maxime obseruandum: ut qua ingrederis: ea quoq; tibi reditus patere possit: & uel ab ingressu desistes si redeūdi adimi potest tibi facultas: uel tibi reddituro p̄spicias: quod hac rōne fieri poterit, si prærupta eminentioraq; loca & transitus dorso montium uictos: tuo milite occupes. Quo inde cum opus sit tuto tibi reditus pateat, hæc dicta sint non modo ut hostem consilio superes: ueꝝ etiam ut ne ab eo ipse incautus opprimare studiose p̄uideas, pulchrū enim est scire hostē deceptum opprimere, necessariū autē: ne ipse decipiari caueret.

Quicūq; nūciaturus q̄piam te cōuenire quæſierit: siue liber sit, siue seruus & siue noctu siue interdiu uenerit, facile admittatur: neq; modo in tabernaculum itromittat: ueꝝ etiam in ipso itinere si forte obuiā uenisset, accipiatur: & omnino: siue quiescas: siue comedas: siue laues: non intermitatur accessus eius, differre enim hæc & tui adeūdi copiā adimere: uel ministros habere q̄bus liceat te conuenire uolētibus adstūm phibere: maxime reꝝ id est occasiones nimiq; p̄dere & temporis qd̄ est oīum primū iacturam facere: importuna demū ignauia rem tuam euertere, plerūq; n. his admoniti nunciis & edocti Impatores, ad ea paruo momento temporis euenire potuerūt: quæ rebus oībus apprime uisa sunt p̄fuisse.

Si forte e regione hostilis ualli castra tua ponere tibi necesse erit: curare debes ut prima luce milites cibum sumāt: nam si penes te esse animaduuerteris, ut ad arbitrium cum libuerit instruere aciem & ad pugnam educere possis: tum ut cōmodum erit tibi cibū cuiq; sumere mādes, sin at eo discrimis uentū esset: ut uel ob sitū loci: uel ualli fosseq; ifirmitatē uel quis alia de causa: In hostibus uideat eē: mūriōdes exire: iſestū ducer agmē

neccitatēq; tibi arma sumēdi & cōtra pugnandi iſerre res non erit negli-
genda. Quin diligenter curādū ut dato ſigno prima luce miles tuus cibo
firmetur: ne forte puentus: ieiunus arma cogatur arripere: & pugnā inire:
Miles enim mediocri cibo firmatus: non tamē ad ſariatatē uſq; repletus:
rubuſtior atq; ualidior ad dimicandū efficitur. Qua re neglecta: ſæpe peſ
ſime pugnātū eſt. milite uiribus ob inēdīam deſtituto: pſertim ubi plium
nō leui certamine: Sed grauitē toto die pacto uenit ad exitum.

Vegeti ſi quādo trepidatione ulla ut fit orta moeror aliquis militum ani-
mos occupāſſe uideatur: ſiue q; hoſtibus acceſſerit auxilia: ſiue q; ulla alia
de re eorū cōditio potior ac pſtantior poſſit exiſtimari. tum maxie decet
impatorem illaritatē atq; lætitiā p ſe ferre & aiū iēterritum fingere.
Vultus enim facieſq; impatoris: cōformes ſibi ſolet animos reddere mili-
tum: & ſimilitudine ſui eos afficere penitus. læto nāq; impatore: ad ſpem
confeſtim erigitur miles: ratus nihil iam aduerſi nihil periculofī impēde-
re. Cōtra ſi puidus uideatur & dolens: cōcidunt animis pſtinus omnes per
inde atq; ſiqua ingens portendat calamitas. Euadere ſatius nimig; eſt atq;
magis ad prudentiā impatoriam attinet: fronte oriſq; habitu multitudini
lætitiā machinari: & alacritatē ſuggerere animis: q; merore deiectos ora-
tione & uerbis ſolari. plerūq; n. oratiōi fides haud habetur: q; pro tempo-
re de iſduſtria pōt cōfingi oris uero ſtatim atq; fiduciam quilq; maxime
intuerur: & ſimulationē abeſſe ratus: ab acta formidine animo cōfirmat.
Sane utrūq; tenere optādū eſt. Id eſt orōne cōmode cum opus eſt ſcire uti
& ſeſe eiufmodi gerere uti res & tempora exigere uideant.

Vegeti quādamodum expedit formidolofum exercitum oratiōe uultuq;
erigere: & ſpei implere. ita quādoq; terrorē ei incutere non parę conducit:
quādo ignauix & ſegnitiæ deditus: Impatori & ſiquis ducibus cōtumaci-
ter non obſequit: tum itaq; cōmemoratione periculorū: & ſolertiæ hoſti-
um mentiōe terrendus eſt. quo pacto nō meticuloſum tuū militē reddes:
ſed cautū. ut n. æger animus moerore deiectus: obtentu ſpei bonæ excitā-
dus ſurrigēduſq; eſt. ita laſciuus & inertia intēperans: cōtrahendos terrore
caſtigandūſq; eſt. Quo ſit plerūq; ut meticuloſi & timidi: formidineq; po-
ſita: fortes efficiātur. Cōtra audaces cōſidētioresq; prudentes & cauti. pōt
autem horū utrūq; euenire: ut miles tuus tam reformidet atq; metuat ho-
ſtem: ut nequaq; ſibi ulla in re audendū eſſe exiſtimet. uel uſq; adeo contē-
nat & paruifaciat: ut ſibi amplius cauendū nō arbitretur. Iccirco utrūq; rei
te debes apte accōmodare. & rōnem habere ræq; ac tēporę. ut ubi opus ſit
timentē te & futuri puidū. tum orōne tum uultu oſtendas: aut impaidū
& ſidentem uti pſuturum intelliges.

Paulo ante cōgreſſum & pugnam: quādo maxime anceps futuri proclii
exitus: ſuſpēſum atq; ſolicitū militē habet experiri debes. ut uel clādeſtino

De optimo Imperatore

quodam impetu & insidiis: uel leui aliqua paucorum pugna. aliquē ex hostibus capias. his potissimum qui desertis stationibus: pro castris solent longiuscule euagari: quos si conplexeris corpore esse strenuos. animoque interritos euestigio extinguēs. uel uinctos his tradēs diligentissime asseruandos: quibus hoc custodię negocium demandatum est. iubebisque ut a nemine eos adiri permittant. sin pauitantes & omnino in strenuos uideris in tabernaculum tuum rapti adduci iubeas. quos toruis oculis: tristi ac teretico uultu: uerbis quoque miacibus: ita exterre refacias: ut supplices iam & lachrymosos atque sibi timētes: ad conspectum copię iubeas trahi. simulque cōtione ris: ac ostēdas militibus quē inertes: quē abiecti: quē timidi: quē nullius sint hostes pretii: quibus cum est dimicandum. Quippe qui tantopere mortem horrescant: & sibi diffidant. ut puoluti genibus tam turpiter & indecore mortis periculum deprecentur: & aduersarię implorent misericordiam. erigi enim tuū animos militum necesse est: & de pusillanimitate & mollicia hostium præiudicium facere: eiusmodi captiuorum turpi spectaculo: si enim quis non dum uidit. Sperat tamē quandoque magis adducetur reuera. & compensatione spei: Qua timor & difficultas facile tollitur.

Quoniā uero multę diuersęque sunt formę atię & ordinum: quod sit tum armorum uarietate tum usu institutiōeque militum: tum situ locorum: tum aduersarię conditiōe: horum omnium peritum esse Imperatorem oportet: ut singulis opportune uti possit. Quę autē multiplici armaturę generi ad instruendam aciem conuenire possunt: propter ea quę ipsa rege temporumque necessitate excogitari poterunt: summatim percurram.

Equitatum itaque tuum non ut uoles: sed ut tempus & status rege te coget. dispones. equites enim tuos opposite ad equitatum hostilem statues. Vex quoque fieri potest eo modo locabis: quo solent instrui in cornua acies: ut & ad frontem & ex lateribus spaciosioris loci comoditate freti expeditius possint perire: equestrisque munere uti: nullis post se ordinatis: que possint esse eis impedimento. Velites autē iaculatores & ferentarios: sagittarios de mum: ac funditores. primos in phalange locabis. nam si pone sequentur: magis suos quam hostes male afficient. sin medii inter ipsos statuentur. irritum erit eis peculiare pugnandi officium: quippe qui nec pedem referre comode possint obiaculorum pilorumue sursum uersus porrectionem: nec decursu ipso iaculari a precedentiibus prepediti. multo uero minus funditores poterunt ingyge torquere fundas atque tela emittere. circūque militibus obsistentibus: in quos circūlatio fundę offendens. his magis quam hostibus dano erit. Sagittarii quoque predecētes reliquos in ipsa hostium corpora ueluti ad signum recte imittent: sin postremi aut inter medii: sursum uersus sagittare cogen tur. quo pacto uis ipsa telorum superiora petēdo consumet in cassum: rursus uero dum deorsum ad capita hostium deferentur: iam remisso & iualido ictu

minus nocebunt.

Si autē cōringat pugnam his in locis cōmitti quorū pars humilis & plana sit: pars collibus tumulisq; insurgat. tum leuis armaturæ militē maxie ī aspretis atq; durioribus locis statues. rursus si cāpestribus locis abste occu patis: hostis eminentiora obtineat huc leues milites adduces ut qui facili us iaculari possint: simulq; pedem referre p loca aspiora accliuiaq; subire cursu expediti & strēnui. Intermitat uero aliqd p acies īterualli ut si forte hostibus adhuc cōgredi atq; manū cōserere cūctātibz usu euenerit: tela militū iā emissa atq; exhausta esse cōuertē cōposite atq; īpturbate agmine ī subsidia & postremas ptes restituant: inā totū ambire exercitū & ī cornu deflectere: neutiq; tutū est: qā possūt īterea ab hostibus pueniri: & priusq; reliquo exercitui cōiungantur: sequestrari rursus p densas copias arte ferri: atq; p inde in arma icidere pturbationem affert: & ordines disticere pōt. Cōtra uelut in hostes p cornu īcursiones: plurimū hostibus ipsīs nocere possunt. ut q trāsuerſo iaculari & pila mittere: ac p inde nudas corporis partes ferire queant. fundaq; deniq; uis pnitiosissimū oīum est. hōz q bus uelites uti solent: nam plūbi color: colorī aereo similis est. pīde dum emis sum plumbeū telum p aerea fertur: latet hostiūq; corpora iprouiso atq; in caute petit. Illationis uero ui: atq; agitatioē defricatioeq; ppe modum igni tum ardensq; uehemēter ferit: penitusq; īgredit: nec cōcerni potest. q; labra uulneris euestigio claudūtur & tāq; cōtriuere uideant.

At si hoc genere teli. & uelitū ope. tu qdem cares: hostis autē maxie pstat primos atq; tuæ dēſos cōfertōsq; p dire iubeas: gestātes e Clipeos magnos q bus possint toto corpore tegi: reliqui uero q hos sequūtur ordine ad ultimos usq; sublatis supra capita clipeis: hoc pacto tantisper pficiscantur: dū intra iactū teloz ueniant: in hūc. n. modum cōtecti: nullibi lædi poterūt emissionē piloz. sin utrisq; adest huiusmōi uelitū auxilium: tū tui primi iaculent in hostes anteq; ad cōsertionē manū ueniat: uel post cōgressio nem copiaz: hostem trāsuerſo adorti urgeant telis. arrant. n. & imodicum cōpelluntur: & īfestatione missiliū tumultuari cogūtur hostes.

Quod si deuitare uelis ne hostis te circūueniat: noli tā oblongam ptedere aciē: ut oīo īfirmior tenuiorq; efficiat: quā facile possit hostis distrūpe: ac ī de sibi trāsitū cōparare: nec āplius p anfractus atq; circuitus uadere: cum datis trāsitibus ac ordie tuoz disiecto adoreri eos post terga possit Quod qdē nō mō cauere debes ne tibi euēiat: uerū ēr qreū ut hostibus ipē īferas.

Et si quādo tenuē atq; īfirmā uideris aciē peditū: nō adeousq; cōtrahas: atq; in basim artes: ut ea hostis facile possit āplecti & undiq; cōcludē. mu nias tātū oportet postremas ptes. nec minus q eos q uel ī frōte primi loca ti sūt: uel p latera cōstituti. nouissimus. n. atq; subsidiarius miles. ita īlinua tiōes huiusmōi hostiū phibere pōt: ut hi q ī alas & cornua p tendunt: mō

De optimo Imperatore

tu sis futuri puidus: & explicata postrema agminis pte: lateribusq; pmo-
tis utriq; cōuersū militē: aduersus hostiū acie statuas: ut his mādē s q iā an-
te ab hostibus circūdediti sint: terga tergis pcedē tiū accōmodēt: ac pugna
anci piti certent.

Solertis uero erit impatoris: ubi aduersū multitudinē hostiū se cū pau-
cioribus pugnatuz; ai aduerterit: dare opā eiūsmōi loca sibi delige: uel iux-
ta ripas fluuii uel sub mōtes & sup alia. ubi acie īstruet possit: & ipā natura
loci hostes arceat: quominus āplectāt & circūcludāt acie ipsā. pauci. n. occu-
patis eminētiōribus & p̄ruptis locis cohibere facile possint hostiū ipetū:
moliētiū circūuenire p̄ multitudie: q̄ in re nō mō ipatoris prudētia & cōsi-
lio opus ē: sed multo magis fortūa sorte: fortuna. n. plerūq; accidit ut loca
huiūsmōi re nostra adipiscamur. neq; penes ipatorē est qualē uelit sibi
locog; situm efficere: Sed de p̄sentibus meliora diligere: atq; sibi usui futu-
ra sint cogitatioe p̄spicere: prudentis utiq; est.

Pleriq; solēt īgētibus copiis & multitudie freti: īspiciē semicirculi īstru-
cti p̄dire. rati hostes se allicē posse: ut uel uiriti cōgredi uelint. quō mouē-
tes: sperāt sensim curuatis cornibus hemicycli & ī orbē cōiūctis: hostes in-
tra occludēt: cōtra quos nō pari figura & acie ē eūdū. Qui p̄ritis trisariam
tuis copiis: duabus p̄tibus utraq; hostiū alā aggredi d̄bes: tertiā uero īstru-
ctā e regiōe sinus hostilis semicirculi sistere: neq; pmouere: hostes uero si
manēt loco uoluerit ī circuli forma: hi p̄serti q̄ mediū tenebūt locū. nihil
efficiēt: q̄ppe q̄bus facultas q̄ equā agēdi adēpta sit. sin mouere īceperit dū
se se cōserti de semicirculi fūdo ī rectū explicare nitunt: iuicē se cōprimen-
tes: dissoluēt ordinē. loco. n. manētibus his q̄ p̄ reflexa latera tāq; ī cornua
dispositi sūt: atq; pugnātibus: semicirculus ip̄e neutiq; poterit. In rectū de-
duci soluto: itaq; ordie: turbatos iā triaria illa pte īuadēt. & ex sinu curua-
to tumultuarie mouētes adoriri debes. Vege si hostis in cōuexo īmotus p̄-
ster e contrario leuis armaturā milites atq; iaculatores locabis: q̄ telog; in
eos obruat. ad hęc si trāuersa acie totis uiribus utriq; hostes aggredieris:
& aduersus hęc semicircularis apparatus figurā moueris: neq; erraueris: ho-
stes. n. phibiti diu tecū oibus copiis cōgredi: ī singulos priēt: & hi tātū: q̄ p̄
latera dispositi sūt. primi pugnā inīr cogēt: ob trāuersū copiaz; tuaz; atq;
obliquū ī eos ipetū. Caterū nō erit iutile ut īstructa prius quādoq; tanq;
ad pugnā acie. deideq; q̄si exterritus pedē īferras: ordieq; seruato similitē fu-
gā recessū simules. rursus ad īsequētes cōuersus manū cōferas. nōnūq; n.
opinati hostes aduersariog; exercitū pauescētē fugā cepisse: p̄ gaudio īsul-
tāt soluto ordie & certati icūbūt. alii alios puenir cōtēdūt. Cōtra quos cō-
uersū pugnat: citra piculū ē: & ipā sistēdi fidutiā: p̄ter spē hostiū trepidātes
hostes & dispalatos: ī fugā uertēt poterit: tāetsi pauloātē īsolēter īseqbāt.

Habeas item oportet selectos aliquot milites: qui extra acies īstructi: tāq;

triarum laborantibus opem atque subsidium prestent & de quibus auxilium ubi usus sit depromere facile possis. magnopere enim prodesse possunt: si fessis accedant integri. Quippe qui & laborantibus tuis succurrere commode possint: & hostibus iam solutioribus & debilitatis: recentes ipsi uigentibus ualide ingruere.

Illud quoque non fuerit ab re: quin admodum utile. si quanto tibi uidebitur spatio: e copiis tuis selegeris aliquot: qui clara hostibus sese alicubi occultent: quibus precipias: ubi instructa acie praelium inieris: dato a speculatoribus signo: excitari propere moueant. Quod tunc maxime faciendum erit: cum auxilium expectatum uisum est in tempore non uenisse: rati enim hostes id esse militum: quos auxilio tibi futuros prestolabare: forte tuis adhuc mouentibus: & priusquam in reliquum exercitum se imisceatur: ipsi uertentur in fugam non tot quot reuera sunt eos existimantes. Sed longe plures presertim quando si in ipso rerum discrimine non expectati appareant hostes: Imperitos eorum terrere solent & animis pauorem iniicere: timent enim nequid eis reueniat peius. ac proinde formidolose opperiantur euentum regni.

Repentina quoque in hostes post terga irruptio: formidolissima & efficacissima omnium est. Quobrem si fieri potest: mittenda est noctu manus aliqua militum: qui transuerso itinere pretereant hostes. sequi per insidias post eos collocent collatis autem signis iamque inito praelio: ipsi citatim ex insidiis nouissimum hostium agmen adoriantur. qui undique circumuenti: etiam si qua spes salutis eis reliqua esset: minime se fuge committere audebunt. Quippe qui nec referre gradum: nec anteferri commode queant aduersariis undique urgentibus.

Inualecente pugna: & cunctis utrinque non strenue gerentibus ab equitando: tuos hortere: simulque inclames si forte in dextero cornu es: leui cornu aciem uincere hostesque & profligatum sin in leuo es: dexteram aciem tuorum uincere dices siue res ita habeat siue non. mendacio enim uti ubi ingens pugna excita est: non erit ab re: preterea si imperator hostium seu rex sit: paulo remotius uersas: siue in altero cornu siue inter media acie: uoce sublata cecidisse eum affirmes. Ita ut id et hostes ipsi audiant. quo nuncio accepto: tui alacriores duplicatis animis re gerent. hostium animi deicient: simulque desperatione in fugam se uertent. haec ratio plerumque profuit: id est ut tuos simul & hostes fallas his quidem perniciose: illis autem salutaria falso enuncians.

Sapientis quoque imperatoris est: fratres cum fratribus & cum amicis amicos ordie iuxta locare: quando enim ante oculos is in discrimen adductus uidet. quem ipsi amamus: studiosius propugnemus eum quouis piculo posthabito: amore impulsus necesse est. caeterum eum qui se amate defendi uidet pudor illico subit: uertiturque nec ubi uice amori repedere sponte negliget uideri possit: pides suppedet eum qui de se optime promerere destituerit: & ad fugam turpiuscule uerti.

De optimo Imperatore

Iussa quæq; tessere: atq; signa: p̄fectis copiæ & ducibus prio dari debēt
Singulos. n. adire & cuiq; huiusmodi impare: rudis & admodū īperiti īpa-
toris est p̄pterea q̄ dū impata singulis dant: t̄ps̄ absumit: tumultusq; inte-
rea orit̄: cunctis uicissim rogātibus: & cuiusmōi sint ipata scire q̄ritatibus
accedit p̄pterea quod nō nulli addūt aliqd̄ ipatis uel ob ignorātiā detrahūt.
Quāobrē ducibus atq; p̄fectis prio dari impata oportet: illos deīde refer̄
his q̄ sibi cōmissi sunt: & illos ordie reliqs. & hoc quidē pacto ad ultimos
quosq; signa atq; ipata deducere. nō. n. mō celeriter: ueq; ēt cōposite & ge-
te ad oēs demandabū f. id quod pari rōne signis per ignē dandis seruari so-
let. priā. n. face sublata secundus signo accepto idē ad tertiū edit. ad q̄rtum
tertius & ille ad q̄ntū. q̄ntus quoq; ad sextū: & ad unū uicibus ipibus oēs:
ut breui tpe per longas ītercapedines: signum a primo acceptum ad ex tre-
mum ordine & imperturbate peruenerit.

Signū quoq; illud qd̄ tertio loco post ipata & tesserā dari debet: ne uoce
edat̄. sed uel gestu corporis. uel nutu capitis: uel manus motu: uel armorum
collisiōe: uel hastæ uersiōe: uel deniq; ensis uibratiōe: ne forte concitato tu-
multu nō solū tesseræ excipiendæ miles intēdat: sed ēt signo. tesserā. n. ho-
stes quoq; possēt cuiusmōi sit accipe: quā crebro dari audire possūt. signū
uero p̄ter q̄ q; hoste clā dari pōt. etiam maxime cōducer̄ uī. ad cognitionē
alienigenarū: qui diuersa lingua uobiscum sotiali rure deuicti sunt & una
militant: qui cum nec ipi dicere: nec aliis dicētibus alienā linguā intelligē
queant: editiōe signi discernere poterunt: quid sotiale & pacatum qd̄ uero
hostile sit. Quæ quidem dari distribuiq; debent non iam iā pugnantibus: &
per acies instruendas ad incertas uoces tumultuantibus. sed multo ante
per ocium & quietem.

Mandabis quoq; militi tuo ut tum in secutiones: tum recessus ordie fa-
ciat: nā siue male p̄æliati retrorsumq; uersi minus lædentur: quippe quos
non suos passim neq; palantes singulos opprimere quibit: siue uictores.
hostem solum fugatumq; insequunt̄: pessime eum afficient: & ualidius op-
primunt. turmatim consertimq; p̄cedendo. adde etiā tutius. Plerūq; n. ubi
hostis fugiens aduersarios post terga uidet passim & nullo ordie fieri uno
consensu redactus in aciem retroq; conuersus: impetu facto acriter īsecta-
tur. Quo circa nihil existimes melius: nihil salutaris nihil tutius: q̄ ordi-
nem seruare & loco persistere. rursus nihil periculosius atq; perniciosius: q̄
ordinem dissoluere: atq; deserere locum.

Sit tibi curæ fulgētem atq; armis illustrē exercitum ducere: quod facile
factu tibi erit hortāti milites enses acuere: galeas thoraces & reliquam ar-
maturam abstergere. nitor. n. ac fulgor armoz. formidolosum reddit acie
rum aspectum & ingentē terrorē ingerit hostibus atq; aīos eoz cōturbat.
Producas insuper agmen tum uociferatione tum clamore quandoq; &

curſu eiufmodi. n. facies regꝝ clamores ſtrepituſq; armogꝝ: clangorq; tubarum: Mirifice ſtupefacit: atq; exterritat hoſtium animos.

Vbi pxime uentū eſt: ut mox cū hoſte conſeras manum paulo ante milites tui ſtriſtos enſes: ſublimes aduerſo ſole quatiāt crebro: abſterſi. n. enſes lucidigꝝ mucrōdes: uiciſſitudie ſplendoris ad te lucētes radios & micantē ſolem: fulgur quoddā terribile belli oſtētant. Quæ & ſi hoſtis piter præ ſe ferre uidebiſ: reſpōdeſ tamē iisdē tu eum terrere debebis. ſin minus. ille at tu cum præterre facias neceſſe erit.

Inſtructis appatiſq; utriq; ad pugnaꝝ copiis: nō ſtatim mouere debes: ſtudio ſcilicet pꝛiipiendæ pugnaꝝ. cōtinere autē iterea te pꝛpter uallū: dū appatū oēm cōſpicias hoſtiū. quot cuiuſmōi quoq; ſint: qbus deniq; in locis diſpoſiti. hac & enī rōne cōmodius rebus tuis cōſulere poteris: quos qbus opponas: quē in modū copias tuas ſtatuas atq; diſponas. ut optimū decet medicum. q exploratis prius atq; cognitis morbi cauſis deiceps remedia aſſert ordinabis tu tuas copias uti maxie rebus tuis conducere intellexeris. ſæpe n. cogit imperator: conſpectu hoſtium apparatus: ad armaturam eorum: ad gentes. ad mores hominum: ſuas quoq; parare atq; inſtruere copias.

Si hoſtibus eqꝛtatu pꝛualet: & tibi cōmoditas forte datur. delige aſpa loca anguſta ſummontana: & per quæ eques facile uadere nequeat. ſin id haud datur: pugnando tantisper promoueas: quod aptos tibi & idoneos nāciſcere locos: qui rei tuæ congruere poſſint. intra uero munitiones dimittes: q caſtris & impedimentis præſidio ſint. ne animaduerſa: ſolitudine hoſtis militem mittat. qui caſtra deſerta occupet & impedimenta quæq; diriplat

Pleriq; imperatores munitiones ſuas demoliuntur aut traiciunt fluuios uel deniq; præcipitia atque rupes pone conſulto relinquunt: ut ſcilicet milites perſtando aduerſarium ſuperent & uictoria potiantur: aut funditus pereant: ut pote quibus euadendi ſacultas ſi quidem ad fugam inſpexerint: omnino erepta ſit. hos equidem nec laudare ſatis: nec contra uituperare poſſum: periculose enim conſulto rem gerere: audaciæ magis quam conſilii eſt. & ad fortunam potius quam ad iudicium ipſe rettulerim: ubi enim alterutrum aggrediare neceſſe eſt: ut pugnando uiribus omnibus: uel uictor euadas: uel uictus omnibus euentare: quonammodo uel uictoriam prudentiæ: uel calamitatem & cladem electioni atque iudicio recte aſcriperim. Militibus & enim quibuſdam honoris atq; gloriæ ſtudio periculose certare: permittendum quandoq; puto. Quod ſi fortiter fecerit: haud mediocre utilitatem rei publicæ. ſunt allaturi. ſin infeliciter præliati ſint: non ingentem inuecturi calamitatem: uniuerſis autem copiis incerta dubiaq; fortuna & ancipiti contentionis euentu iacere aleam: minime pꝛobo. illi uero mihi uidentur errare maxime qui in hac conditionem pugnare uolunt. ut ſi uicerint: parum hoſtibus nocuiſſe uideri poſſint. ſin ſupe-

De optimo Imperatore.

rati ipsi uictique sint: maxime sint rebus omnibus offuturi, & nihilo secius eiusmodi abuti (strategematibus non desistunt, atqui si exploratum iam est: & procomperto haberi potest: calamitatem consecuturum nisi periculo se certans: & hostem funditus periturum: si semel deuictus sit, tum non mihi uidere ntur errare qui fugiendi facultatem militi suo præcluderent, satius enim est de re incerta audendo non modo calamitatem auertere: uerum etiam ut hostes male afficias quærere: quàm ignauiter & inter quietem agere ubi certior esse possis: si nihil ausus sis: rem tuam penitus peritura esse:

Sed non modo in eiusmodi locis: ubi nulla sit certa fugietibus salus, uerum ubique & quacumque pugnandi conditione: Milites admovere tuos & omnibus rationibus edocere debes: manifestum ac certum interitum his impendere: qui fugiunt, quando hostibus liberum est insecutioni insistere & nemine prohibente ad commodum possunt aduersarios fugatos ac susos male, afficere mortem uero atque perniciem incertam his esse qui pugnando perstant & se tuentur, quibus si persuaseris: in re gerenda eos qui fugæ sedent proculdubio perituros: qui autem perstant gloriose denique morituros esse: calamitatem quoque hos consequi qui deserant locum: non eos qui seruent ordinem: his profecto in ipsis periculis fortissimis uteris, optandum itaque est militem tuum hoc pacto se persuasum affectumque tibi dare, qui enim sic animati penitusque affecti sunt: uel consumatas: adipiscuntur uictorias: uel in paruas incurrunt calamitates.

Excogitata uero in ipso discrimine pugnae consilia: & repugnandi aduersariorum ex tempore consilii adiunctæ rationes ampliore nimirum gloriam: maioremque admirationem imperatoribus & disciplinam rei militatis exacte tenentibus peperere: quàm ea quæ præsumptione & coniectura ante copiarum congressum exquisita esse uidentur. Quæ singula significare & de singulis præcepta tradere: aut facile est: ut enim gubernatores paratis omnibus ordineque dispositis quæ ratio nauigandi dicat: & portu deinceps in pelagus soluunt, uerum si qua forte tempestas exoriatur: non quod ipsi uolunt. Sed quod facere coguntur exequi multaque sidentius audere uidentur: atque urgentibus undique periculis fortiter consilia sua opponunt: non tam memoria disciplinaque nauigandi: quam ex temporaneis siquæ appareat: ut occasiõibus uisitata etiam imperatorem facere oportet copias ita ordinet ita instruat: atque disponat prout usui sibi & rebus suis futurum animaduertit, at ubi tempestas belli ac moles ingruat: quando multa uel quaedam frangi & immutari solent: atque uaria adduci rerum discrimina: tum ad faciem præsentium rerum & ante oculos obuersantium: extemporanea per occasiones congruat consilia: rationesque ut fortunæ necessitas magis quàm disciplina & memoria ipsa suggererit.

Imperatorem ipsum consulte magis & caute: quàm audacter certare oportet uel

oio potius abstinere pugna. nō. n. tantopere pugnādo. pdesse reipublice poterit. Et si inexuperabile quāndā affirrat fortitudinē: q̄ obesse penitus si cadat. prudentia. n. ai: q̄ uiribus ac robore corporis magis p̄stare debet. quia strēnuitate & uiribus corpis: magis etiā miles p̄t grande aliquid edere facinus: prudentia uero atq; p̄uidētia uti & deliberando reipublicæ opportune consalere: impatorē decet. in primis p̄trea neminē. Si. n. gubernator omisso clauo gubernaculisq; relictis: ea q̄ ad nauitas attinēt ipse faciat. id uidef. cōmittere: unde pessū nauis def. Idem impator cōmittit: qui pretermisso consulendi officio: & rebus oibus p̄uidēdi: ad militaria usq; destendit munia. Maiorū etenim dignitateq; p̄stantiū temeraria negligētia: irrita auxilia quæq; facit: q̄bus incolumitas regē necessario sustentat. Eiusmodi impatori par uideri equidē arbitror nullo prorsus interiecto discrimine: una rempublicā euertere debere: cum ipse ceciderit: nec salutē eius se extincto cuiq; curæ futurā. hunc rectius quis culpet ut ineptū ipatorē q̄ laudet ut fortē. qui. n. consilio & prudentia impatorem gessit: felicitate suis auspiciis cōsecuta contentus iure gloriabit. cōtra qui adeo insolēs atq; cupidus est ut nihil operep̄rium patrari ab se posse credat: nisi manū ip̄e cum hostibus conferat is non mō non fortis: ueq; audax quoq; & temerarius est. Quocirca i uulgus ferat præ se studio cōtenēdi cuiusuis ex aīo duci. Quo militē animet & ad res expeffendas promptū alacreq; reddat: ceteret aut ipse caute: & mortē quidem despiciat. atq; malit uita priuari q̄ calamitate uila accepta turpiuscule superesse. Saluis aut r̄bus saluo exercitu. uitæ quoq; suæ p̄spiciat: sæpe. n. rem feliciter gestā imperatoris mors interueniens. minuit. Vbi. n. hi qui male preliati sunt. hostem imperatore destitutum acceperunt: instauratis animis insultarūt. e diuerso hi mœrore affecti aīos deiecerūt: q̄ & si feliciter p̄liati sunt: desiderio tamen imperatoris elanguerūt.

Ad imperatorem id quoq; imprimis attinet. dum pugnatur ob equitare aclem. præliantibus se ostendere. eos qui fortiter rem gerunt laudare trepidantibus uero minari. cohortari cunctantes. laborantibus ferre opē supplere defectus. siqua usus est deducere copias. tempora obseruare occasiones præripere futura conicere. receptui cani iubere.

Reuocatis e pugna militibus: diis imorta libus sacra faciat. supplicatiōes decernat. pompas agat: ut pro tempore uti licebit: policitus grato animo redditurum quærite post bellum confectum & partam uictoriam exolufas sit. deinceps honoribus muneribusq; eos donet: quos probe rē nauasse acceperit: & de more benigne atq; liberaliter p̄lequatur. ignauos autē & inertes: pœna ignominiaq; afficiat. honores uero eiusmodi fortibus habeat: qui patriis moribus sunt. probati præterea. quæ ex ipso debent profici imperatore munera: hæc sunt. Armaturæ. insignia. spolia. decuriæ. centuriæ præfecturæ. ducatus. alii quoq; eiusmodi magistratus. Verum præstā-

De optimo Imperatore

tioribus uiris & magistratus gerē tibus: ampliores debent haberi honores priuatis autē decernantur minores. hæc & si liberaliter & benigne p̄ meritis cuiusq; dari consueuerunt iritamenta præterea ad uirtutem sunt: cæteris qui huiusmodi honorum sunt cupidi.

Vbi uero bonis p̄mia p̄ meritis repēdunt maloz aut supplicia nequaq; dissimulant: uniuersū exercitum optima spe affici ē necesse. alii. n. timētes pœnaz peccatis abstinēt: alii honoz studio ducti amplectunt uirtutem.

Victoria uero potius aliq; non mō singulis militibus uiriti dare p̄mia rei bene ab se gestæ debebis: ueq; etiā uniuerso exercitui: laboz suoz fructum aliquē ex hostibus elargiri benigne permittes quoq; militi castroz impedimentoz & oppidoz: si qua iure belli in tuam uenerunt p̄tatem direptiones ubiū deniq; p̄terq; si forte de eis consultus q̄cūq; foret deliberandum. hoc. n. rebus oībus uehementer conducer: p̄sertim si bellū nondum confectū consumatūq; est. eiusmodi nāq; emolumētis atq; cōpēdiis penitus allectus miles p̄optiorē se animatiorēq; cæteris in rebus p̄stabit. ni putes uenaticas qdē canes sanguine intestinusq; captæ feræ illecebrari a uētoribus utile esse. uictori autē militi deuictoz bonā i p̄dā dari nō expedire

Diripiendi autē p̄tatem militi tuo nec semp nec aduersus oīs passim concedes. corpa uero minime idireptionē uenire permittes q̄ abs te uenundentur. si quidē pecunia publicæ opus est: & ingenti sumptu. Quā ire quæcūq; uel agi uel ferri possunt: ad te conuehi palam edices. optie. n. tu cōstitue re potueris t̄pōz atq; rez hitata ratione. an cunctam prædam retiere: an partem an deniq; nihil debeas. non enim e re est in bello gerendo ærariū publice pecunia abundare: & emolumentis in dies obuenientibus militē fraudare. quando præsertim ob deuictorum opes & locorum felicitatem emolumenta militi largius & benignius impartiri possunt.

Captiuos uero bello adhuc stante: ne occidito. præsertim eos aduersus quos bellū primo susceptū est. etiam si forsitan uiderent sociis occidendi: minime autem omnium hos iterimere debes: qui auctoritate apud hostes præstant & illustres insignesq; gloria sunt. recordatus incertæ fortunæ atq; uariæ & mutabilis fortis: quæ plerūq; amat rebus feliciter gestis iudicare: & comparatæ gloriæ obtrectare. cōmutare autem potes & iis redditis: si ue oppido aliquo potiri. siue amicos captos redimere: quorum tibi ingēs sit desiderium. uerum eiusmodi commutationem hostibus recusantibus iure tum pariter ulcisceris illorum iniuriam.

Exanclatis demum periculis & per magna rez discrimina uictoria parta: extruantur militibus tuis epulæ. decernantur describendi ordine loci. instituantur iudi & laboz permittant laxamenta atq; remissiones: ut explorato iam uictoriæ exitu: ut his cognitis: quibus per uictoriam frui liceat: equanimiter tollerare distant difficultates & discrimina belli.

Prospiciendum deinceps erit tibi & uehementer curandum ut desideratis exequiā magnifice exoluant. nec tps ullum aut horam aut locum aut periculū causaberis: siue uiceris ipse siue uictus superatusq; sis. nam ut piū est: mortuis iusta exeq; & per religionem rite inferias agere ita smagnopere utile supstitibus. & oīo necessaria res est pietatē hanc erga defūctos tuā ad uiuos ostendere. Quisq; n. maxime de se iudicat & uaticinat atq; rem ægerrime fert tāq; sepultura cariturus si pugnando ceciderit ubi aiaduertat ante oculos iacere cadauera & ppe p contumeliā & contemptum imperatoris busto & humatione priuari.

Si quā uero pugnādo calamitatē accepis: obseruabis diligēter occasionē nācisci ulciscendæ cladis atq; delendi dedecoris hoc maxie solaturus miles tuos qui tibi reliq; saluicq; sūt. selēt. n. plerūq; q uictoria nup potiti sunt negligētius dissolui & icautius rē suā ueri. q. n. hostes nimis contemnit. Is pariter se iertē & icautū efficit. Quāobré plerūq; felix rē successus magis nocuit: q̄ accepta clades. q. n. aduersate fortuna semel lapsus ē euētū iā edoctus atq; erroris admōitus: deiceps cautior dgit. cōtra nescit modeste se cōtinere in reg; p̄peritate. q. nondū ē exptus aduersa. nec si uincat is eandē afert. puidentiā nequid detrimenti faciat: Quippe q insolēter negligit. quā utiq; attulisset: ut hostes incautos atq; segnes malis afficeret. timere. n. ubi opus sit & tempus hōc postulet: prouidentis sibi caute est. contemnere uero oīa & ab re paruifacere. audacis quidem: Sed eius qui se cui uis iniuriæ accipiendæ opportunum & habilem reddat.

Si inducias pactus es. caue interea in hostē irumpas. nec p̄pterea tu ipse incautus sis. sed quo ad hostes: ita quietem agas: ut in pace quo ad te uero ita tibi p̄spicias nequid accipias aduersi: tāq; si bellum gereres. par. n. est in duriāq; tempore nec priorem quicq; præter ius falsq; hosti inferri nec incōpositū te oīo & inermē eē. Quin præ te seras tibi cauere & hostiū insidias similitate m̄q; suspicari. latent. n. incertiq; sunt eorum quibus cum foedus percusseris sensus. quāobrem in te ratum id esto: nullam uelle te inferre iuriā ad iusiurandum per foedus adactū. hostibus autem nolle credere ob perfidiam. Quo pacto cautus simul prouidusq; uideberis. qui ne uolentibus quidem hostibus foedus frangere: inuadendi tui occasionem reliqueris.

Qui uero ultionem iniuriæ quā accepturi forte sunt: ad deos imortales reuiciunt: hii tam & si pie sentire: non tamē in tuto rē suā locare mihi uidentur stultum. n. admodū & absurdū est p̄pterea abs te pericula nō propulsare: & tibi mius p̄spicere: quod speres p̄fidia & fracti foederis pœnas eos daturos: q te irreligiose dāno malisq; affecerit. haud secus atq; si tibi salus in columitaq; reditura sit: simul atq; hostes pœna affecti sūt. Quādo p̄serti licet tibi. rebus tuis salus: impietatem hostium ex periri ac & deprehēde-

De optimo Imperatore

re. quo pacto tu quidem insidiis petitus perfideq; tentatus: haud læderis. hostis uero impius arguetur esse. iam te læsurus si potuisset.

Ciuitatibus quæ sponte tibi concesserint & per deditiōem in potestatem uenerunt tuam: humaniter & clementer usus: allicies reliquas. spe. n. eadem quæ cæteri consequendi adducti: facile se se dedunt. qui. n. simulatq; potitus est urbium: acerbum se & difficile exhibet: diripiēdo trucidando lacerando ue. cæteras urbes abalienat: & sibi bellum difficile & uictoriam insperatam reddit. quisq;. n. maxime ubi uictorem inexorabile fore & iracundum inuictos exploratum compertumq; habet. quæuis agere pati ue mauult: q̄ ultro se dedere. nihil enim tam animos generositatis implet: q̄ timor impendentis mali. quod quisq; si cedat se perlaturum intelligit. credita quoq; calamitas euentura si quis se suaq; sponte prodi. derit ingentem solet animus cupiditatem repugnandi inferere. aduersus autem desperantes periculosa atq; difficilis est omnis experiundi contentio: qui uero nihil humanius & lenius sibi futurū ex deditiōe sperare possūt: q̄ si pugna do insuperati essent. quæ uis malont pati contra pugnando. unde imperatoribus stultis profecto & efferatis: diuturnæ urbium obsidiones efficiuntur. non nullæ etiam irritæ & infectæ nec minus periculosæ atq; fallaces. is qui tibi rem aliquam per proditiōem nauassent: promissa & fidem seruare debes. nō tā propter eos q̄ pro his q̄ futuri sūt: ut intelligant eis debere gratiam qui partes tuas amplecti maluerit. & se facilius ad eiusmodi beneficia uertat: qui enim proditoribus elargitur: magis ipse beneficium accipit q̄ dat. Quo circa ad referēdum gratiā huic generi hominū proprior sis. Quippe q̄ nō ultor pditæ urbis: sed tuæ p̄iæ ipator cōstitutus sis.

Ad irruptiones autem & per proditiōem nocturnas hostium opprimendorum occasiones: non omnino rudem & imperitum te esse oportet cursus motusque siderum. plerūque enim horum ignoratione: irrita facta sunt insidiari uolentium consilia. Quandoque enim forte aliquis proditor: tertiam seu quartam uel quotam uis tecum constituit horam noctis: quam uide licet idoneam arbitratus sit uel ad referendum portas: uel aliquot interimedū ex custodibus urbis. uel deniq; præsidium aliquod hostium ex improviso opprimendum. ignorata deinde hora iam constituta. in alterutro peccetur necesse est uel citius quam oporteat accedēdo & inde prius quam proditor rem curauerit. ab hoste deprehendaris: uel prohibearis id consequi quod moliri uideris. seu si serius præstituto tempore uenias: proditoris comprehendendi perimendique causam des: & tute tibi impedimento sis quominus rem efficias. Quasobres te oportet cogitatione conicere & diligenter considerare quid itineris quo spatio temporis tibi exequendum sit: deinceps meatus siderum contemplando. quid

exegeris iam itineris: quid reliquū sit tecum exacte cōputes: ut nec citius nec serius equo: ad ipsam præstituti temporis horā præsto sis. & prius q̄ hostis te aduentare intelligat: ipse iam intra mœnia sis.

Vege si interdiu urbē: seu opidū aliquod p̄ pditionē capturus moueas necesse sit: per ipsū ips̄ p̄fectionis aliquot p̄mittes eq̄tes qui quot quot offenderint ī uia cōphendāt. ne q̄s ex agro cursu in urbē ueniens: copias tuas iā iā irrupturas enūciēt. Quin derepēte īcautis ī puissiq̄ hostibus ip̄e īstructa acie, appeas. ubi uero subito in eos nihil hmōi ne suspicātes q̄dē irrueris: ēt si per pditionem res agenda non sit: ex edicto certandū erit tibi pro uiribus nulla intermissione interiecta. & q̄ maxime p̄perandum ut hostē præuenias: siue castello siue castris siue urbi deniq̄ admouendum est. tum p̄sertim cum paucis p̄es copiis: & hostili manu inferioribus. repentin. n. & ī expectati impetus. q̄ p̄tor op̄ionem eueniūt: Magnopere solent hostē mouere: etiam si uiribus superior sit. nam conspectis irrūpentū copiis: & delibērandi spatio sumpto: recuperatis aīs: contēnere iam incipiūt: & rem fidētius gerere. Quo sit ut plerūq̄ primi impetus & rei gerendæ initia formidolosa uideri soleant: q̄ si tardiuscule & per moras p̄cedas: Quamobrē usu plerisq̄ euenit: ut subitario & festino imperu: hostem iam exterritum trepidantemq̄ facile coegerint: ut uel se sponte subiiceret. uel etiam inuitus īperata admitteret.

At in obsidentis urbibus imperatoris maxime uirtus desideratur: militaris quoq̄ astus & machinamentorum apparatus requiritur. prospicere autem tibi debes. nec ubi in cautiorem te ipsi quos obsides opprimant. & enī qui se obsessos uident ii quid mali sibi ingruat si neglexerint intelligūt: & sibi accuratius cauent: obseruātq̄: qua obsessorem lædere possint. Quippe qui citra periculū se esse existimans aliquid eorū quæ præposuerat agit cū uult. qui autem in periculo se putat constitutum esse. occasione obseruat: quam nactus præuenire contendit: & aduersum hostē patrare aliqd. Quā obrem oportet obsessorem fossa & uallo stationibus & præfidiis quoq̄ castra sua munire: propterea q̄ quicquid ipse paret: quid ue facturus sit: hostis e minus uidet: contra ii quos tu obsides: murorum obtentu tecti ex īpropufo plerūq̄ effusi explicatq̄ per portas: uel opa & machinamenta tua incendere: uel milites tuos opprimere: uel quicquid eis in manus uenerit perficere possunt. quæ minime aggredientur si propter portas tā magnas q̄ puas qua exitus de urbe pateat: manū aliquā statueris militum. qui eius modi repentinās irruptiones incursionēsq̄ arcere possint. alioquin poterunt occultis irruptionibus hæc sæpe tentare.

Maximo autem tibi usui erit si quæcūq̄ temptare uolueris noctu aggrediare. formidolosior. n. res ipsa uideri solet: iis aduersus quos inita est: propter tenebras si noctu geratur: propterea quod quid fiat discerni non

De optmo Imperatore

pōt. Quo fit ut atrocior sit suspitio: maiorēq; trepidationē aius concitet: q̄ si res cerni posset. Vnde motus qdā oriunt atq; tumultus: & mētis com pos esse potest nemo.

Quin pleraq; fieri dicunt. quæ minie facit hostis. Cū p noctē itelligi satis nequeat: qua instet. qbus ne scalis qd moliat. discurret uero passim huc atq; illuc. & ubiq; cōcitant. Clamores trepidatiōes. atq; turbulētissimi motus: timor. n. futuroꝝ fallax uates: q̄ in suspensionem ueniūt: hæc ipsa futura esse uaticinant. & qcqd noctu agas: tāetsi parū sit: horrēdū hiis uideri pōt: quos obsides. nullus. n. dicit qd uidet: Sed qsq; maxie quod audit pp tenebras refert & sicūde unus & itē alter muꝝ ascēdisse ex hostibus apparuerit: uniuersas iā copias muros occupasse rati. In fugam uersi pinnis propugnaculisq; desertis abeunt.

Et si opus aliquod manu p̄p̄ere expediri ius: primus tu oīum manū affer. uulgus. n. nō tā minis cōpelliū quoduis agere q̄ uerecūdia reuerētiāq; maiorē mouet. ubi uero singuli impatorē uiderint: primū oīum operi manū industriāq; afferre: tū pperandū esse itelligunt. & cessare eos suppudet. detractare quoq; timent: ne iam q̄si seruus impio miles subditus ægre affectus. Sed tāq; ad æquā functionē laboꝝ uocatus: pudore adductus uenit.

Quoniā multa ac uaria sūt tormēta bellica. & ad quatiēdas evertēdasq; urbes diuersa machinamēta. tu nō his oībus: Sed qbus cōmode possis uteris. nō enī est in me nūc singula p̄cipiendo referre: qbus uidelicet usus sit. Arietibus inq; testudibus: uineis turribus: balistis pōtibus: aliisq; id genus operibus & machinamētis. fortunāq; n. opū uiriūq; belligerātū eiusmōi sunt: artificii quoq; opificū & architectoꝝ: atq; ad ea cōstruēda affabre ingenii & solertiæ. Sed qd' ad impatoris prudētiā in primis attinet illud mihi uidef esse. unā aliquā potissimū urbis: seu oppidi partē deligere: cui opa & machinamēta admoueat. nō. n. facile possis totā ciuitatē ābire: & omnes eius ptes tormētis atq; opibus aggredi: nisi forte parū & angustū oppidū sit. partitis igif multifariā ordineq; dispositis tuis copiis: reliqs urbis ptes oppugnare & muris scalas afferri iubebis: ut ūdiq; ciues oppugnari se sentiāt: & huiusmōi rei difficultate tēptari. nec satis cōstituere possint cui potissimū urbis pri succurrere debeāt. siue. n. neglectis reliqs p̄tibus ei tātū itēderit. cui tormēta admota sint: milites ad scalas dispositi: nemie phibēte facile muros ascēderit. siue partiti p oēs partes opē q; q; p uirili afferre cōstituerit: illi q cōtra machinamētoꝝ & opeꝝ uim oppositi erūt: tantā molem pugnæ urgētēq; uehēmētius martē sustinere. atq; depellere pro pacitate neq; bunt. Quāobrē erit operāptiū plures partes urbis p te ferre aggredi uelle: ut diuerso apparatu uarioq; oppugnādi genere uires ciuū atq; cōsilia distrahās: atq; aīos distinere possis: & huc atq; illuc rapere & diuertere. Interea tu facilius illac ubi summa ope nixus. Intentusq; sis: ciuitatem

opprimes eluti corpus aliquod occupabis;

Vege si pperes & mature oppidum aliquod aut urbē: aut castra, & uallū expugnare cōtendas: aiaduertas aut iam tuos milites labore affectos defatigari: neq; rei tuæ ex pediat negociū itermittere: & militē remouere a pugna: partias tum oportebit in ordines tuas copias: habita rōne copiæ numeri: atq; amplitudinis urbis. tū prima uigilia incipiētis equo pstituro una pugnādi tempe iſtructa acie pari ſpacio ſtudio rem gerēdam inibis, ei ſucceder: Itidem, altera & tertia illi, quarta quoq; & qnta uiciffim ſi tot opus ſit. Interea uero dum una pugnat acie: reliquæ ordine qere agant: & ſonū capiant. nocte tandē exacta: prima luce ordinē repetas: negdciūq; p partias acies uicibus diſtributū ad orbē cōtinuetur. Qua rōne utrūq; ſequet, ut die noctuq; ſine ulla intermiſſiōe pugnet: & ſoſſis integri uiciſſitudinaria refocillati qere ſuccedant. Nec arbitret aliquis obſeſſos ciues eodem uti poſſe cōſiſſio, eodēq; diſpoſitos ordine: q̄q; multi ſunt: pari rōne & uice impurbate inelaborateq; repugnare. Quisquis, n. ut ſe in id diſcrimnis conſtitutū intelligit: etiam ſi copia idulgenti ſōno pſtari uideſ: haud inducit aium, q̄ppe q ingruētis piculi aiaduerſione: uigilare cōpellit, tanq; ciuitate peritura. Interea dum ſomno ſeſe & qeti dedat.

At dicit fortaliſſis quiſpiā. Quid: Impatorē ne ipſum ex adamāte uel chalybe cōflatum fabricatūq; putas: ut oibus in rebus quæ uniuerſo exereitu p̄termiſſiōes alternis uicibus impiunt: ſolus p̄petuo uigilet: & nūq; quieti cōcedat: nō eq; dem id ab eo eſſagito. Sed qeti interdum ſe dare ſonūq; capere: nō impedio: modo id modice fiat: & ſomnus breuis ſumat. Atq; in tercia aliquis ex fideliffimis & fortiſſimis qui ue exiſtimatiōe ſecundas imperii partes obtineat: deligat: & rei curandæ p̄ficiatur.

Quādoq; illæ urbium partes quæ rupe quadā & p̄cipitio uel aliter natura munitæ ſunt maiorē occaſionem oppugnatoribus urbis ipotiundæ uifæ ſunt p̄ſtitiffe: q̄ illa moenia qbus arte & manu robur & munimē ē adiectum & p̄pterea inualidiora habent. ſolent enim quæ ſunt natura munita negligentius cuſtodiri. nullis excubiis militum nullis uel paruis uigiliis omnino adhibitis. Quo loco ſolers imperator: eiſmodi fretus occaſione: excogitare poterit quid ſit faciendū. Inducetq; aliquot eorū qui audaciores ſunt, tum p̄miis: tum etiam pollicitationibus: ut p̄ ipſam loci difficultatem ſcalis ſeu alioquin aſcendere tentent. Quod ſi forte aſcenderint, & intra muros clam uenerint: portā aliquā urbis magnā uel paruā occupent: & aperire pandereq; contendant. Magnopere autē huic rei p̄ſuerit ſi quo pacto tubicinem aliquē foris p̄ muſe ſurſum attraxerint: qui repente occipiat canere. Audita, n. hoſtilis demuris tuba p̄æſertim nocturno tempore ingentē ciuibus terrorē incutiet: opinantibus urbem iam captam eſſe: & ſeſe penitus expugnatos, p̄inde trepidantes portas ſtatioelq;

De optimo Imperatore.

quisq; deserent. & qua singulis commodum uidebitur passim diffugient; quocirca reliquis tuis militibus. rei exitum præstolantibus: facile iam erit repugnâte oïo nemie uel effractis portis ingredi uel scalis muro adhibitis scandere hac rōne possis uno quodâ tubicine: & hoc ipso inermē urbē ali quā capere. penitusq; potiri.

Urbem si ceperis aliquā: quæ & multitudine & robore ciuium iugeat: ut inde tibi timédum sit ne ciues cōglomerati crebris cōuersiōibus oppositi tuis repugnent: siue eminentioribus locis optentis superne tuos male afficiant: uel tandem in arcem sese recipiant: unde post hac p̄ occasiones irumpant. eiusmodi statu regē: edicas palam oportet eos qui arma abiecerint. & sponte se iis exuerint: minime ab milite tuo occidi debere. Quisq; enim id quod sibi cepto euentuq; opinatur prior ipse inferre uult. & p̄ uentre cōtendit. hinc pleriq; hostes iam in urbem captā infusos sæpe ui reppulerunt: uel si id minus facere potuerunt: in arcem munitissimā se receperunt. Vnde rursus laboribus & erūnis hostes afficere potuerūt: ut iteq; obsidionem parare coacti sint diuturniorem supiore: quādoq; etiam laboriosiorē p̄ multa regē discrimina. enim uero celebrato passim edicto tuo: cuncti fortassis. Sed plures cetera arma abiiciant. qui enim hosti irati adeo sunt. ut armis experiri fortunam cupiant: In suspicionem adducti: an idem secum reliqui sentiant ciues: ad armoz; abiectionem & ipsi ueniunt. hoc fit: ut etiā uolentibus oïbus armis atq; uiribus uti: priuatim tamē quisq; mutua & alterna suspicionē cōmotus: dubitansq; ne solui reliquatur armatus arma ponere p̄peret. Angustia enim temporis ac regē: nouū excogitatūq; consilium palam fieri haudquāq; sinit. Vegē qui saluos se cupiunt & saluti omni operæ suæ idulgent: quādiu nulla spes salutis oblata est & edicta. q̄q; ue ro ex animo: necessario tamen malis quæ si sibi inferi uident. repugnant. ubi uero uel paruā salutis spem sunt adepti tum supplices ex hostibus facti: obuiam ueniūt. Quas obres eiusmodi edicto etiā eos quibus rem suā armis uiribusq; tueri aius erat: ut arma abiiciant: plane adduxeris.

Mors q̄ militi certanti accidit: nulla p̄fus idiget cōsolatiōe aut misericordia: q̄ppe quæ uirtutis studio & uincendi amore obtigerit. At post par tam uictoriā urbe iam expugnata & capta uictos passim occidere uictoribus ipsis miserimū est: atq; stultitiæ & immanitatis magis q̄ uirtutis testimonium afferit: nam esse infestus infensusq; uictis de bellatisq; sis: nō propter ea arbitrari debes uel tuæ existimationis: uel regē omnino tuæq; ullam iacturam facere: quod hostes non simulatq; oppressi sunt: ferro succubere: potes. n. p̄ ocium omni repugnādi sumoto periculo deliberādo cōstituire: Quēadmodū hostē deuictū haberi cōueniat.

Si desperaueris eam quam obsides urbem posse in armisq; expugnari & capi: & proinde obsidionem diutius ducere tibi necesse sit: pariterq;

arbitreris diuturnitate. Quod fame te urbis huiusmodi potiturum: quot quot p regione & agrū iuenies: captas: & ex his eos q tibi uidebū̄ strenuitate & robore corporis: atq; flore ætatis ad pugnā & certamina apti secernas qbus ut tibi cōmodū erit: & rebus tuis intelliges expedire: utare. Mulieres uero & pueros: cæterosq; q uel cōfecti senecta sint: uel aliogn ibelles & i- becilli: in urbem itrare cōpellas: utpote q eoz quæ pro urbe tutāda desiderantur: nihil oīno efficere uel cōferre queāt. Veg; ad cōsumendū citius alimenta: reliqs ciuibus adeo possint esse dāno: ut magis hostes q̄ amici & ciues haberi possint.

Postea deniq; q̄ impio tuo res feliciter gesta cōsumataq; est: Ita ut bello cōfecto rebus oibus adhibere finē iam tibi libez; sit: noli te exhibere pro felicitate elatū atq; acerbū. Quin potius clementē & mitē benignū quoq; & p inde cūctis amabilem. illa. n. inuidiā pariūt: hæc æmulationē & studiū p;ocant. Siq; dem inuidia est dolor ex aliog; bonis subortus. æmulatione uero studiū imitādi. Vicissim aliog; uirtutē. quæ tam iter se differūt: ut iu- dentis qdem sit optare ne cui bene qppiam ueniat. æmulantis aut cupere: æque ea potiri posse: quæ alii honeste sibi cōparauere. Vir ergo bonus nō modo patriæ multitudinisq; armatae erit optimus dux: Veruetiā ppetuan- da. p;paganda ue suæ gloriæ citra periculum sapiēs impator atq; custos & moderator diligentissimus.

Onolandri De optimo Imperatore: eiusq; officio: p Nicolaum Sagundi- num e græco in latinū Traducti. Finis.

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DUSSELDORF

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black
Light Blue	Light Cyan	Light Green	Light Yellow	Light Red	Light Magenta	White	Light Gray	Black
Dark Blue	Dark Cyan	Dark Green	Dark Yellow	Dark Red	Dark Magenta	White	Dark Gray	Black

TIFFEN® Gray Scale

© The Tiffen Company, 2007

A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
White	Red	Green	Blue	Black	White	Black	White	Black	White	Black	White	Black	White	Black	White	Black	White	Black	White

M **M** **Y** **C** **K** **G** **W** **B** **G** **R**